

**İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Aile Algılarının Metaforik
İncelenmesi: Ahi Evran Üniversitesi Örneği**

A Metaphorical Analysis of Family Perceptions of Islamic Sciences
Faculty Students: The Case of Ahi Evran University

Suzan YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi, Ahi Evran Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri ABD,

Asst. Prof., Ahi Evran University, Faculty of Theology, Department of Faculty of
Philosophy and Religious Sciences, Psychology of Religion

suzan.yildirim@ahievran.edu.tr

ORCID: 0000-0003-4703-8965

DOI: 10.47424/tasavvur.1648749

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 28 Şubat / February 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 8 Mayıs / May 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Yıldırım, Suzan. “İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Aile
Algılarının Metaforik İncelenmesi: Ahi Evran Üniversitesi Örneği”. *Tasavvur - Tekirdağ*

İlahiyat Dergisi 11/1 (Haziran 2025): 483-524.

<https://doi.org/10.47424/tasavvur.1648749>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,

İlahiyat Fakültesi / Tekirdağ Namık Kemal University, Faculty of

Theology, Tekirdağ, 59100 Turkey.

CC BY-NC 4.0

Öz

Aile bireyin dünyaya gelmesinde, büyüüp yetişmesinde, eğitimi için gerekli koşulların sağlanmasında temel bir ortamdır ve kişilik gelişiminde oldukça önemlidir. Bireyin gelişiminde hem kalıtsal hem de çevresel etkenlerin en başında gelen aile, tarih boyunca bütün dinlerde, kültürlerde ve ilkel toplumlarda kutsal kabul edilen ve değer verilen bir oluşumdur. Aile, çocuğun fiziksel ve sosyal gelişiminde etkili olduğu kadar psikolojik ve bilişsel gelişiminde de etkilidir. Bireyin yetişmesinde bu kadar önemli olan bu kurum, günümüzde boşanmaların artması, sosyal medyanın negatif etkisi, Türk aile değerlerinin Türk sinemasında ve televizyon dizilerinde olumsuz yansıtılması hatta aileyi temelinden sarsan birtakım oluşumların normal ve bireysel tercih gibi aksettirilmesiyle daha da yıpratılmaya çalışılmaktadır. Her şeyin hızla değiştiği ve tüketildiği günümüzde, gençlerin aile konusundaki algılarını metaforlar yoluyla öğrenmek bu çalışmanın amacıdır. Bu araştırma, yüksek öğrenimde okuyan öğrencilerin aileyle ilgili algılarını metaforlar yoluyla ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseniyle tasarlanmıştır. Çalışma grubu ise, ölçüt örneklem yöntemi uygulanarak 2023-2024 öğretim yılında öğrenim gören, İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinden gönüllü olarak katılan 128 öğrenci tarafından oluşmuştur. Veriler, Google anket formları yoluyla toplanmıştır. Öğrencilerden aile konusunda “Aile.... gibidir. Çünkü ...” boşluklar doldurulacak şekilde açık uçlu bir soruyla metafor oluşturmaları istenmiştir. Alan uzmanı üç hocanın görüşüne başvurulmuş metaforlar değerlendirilmiştir. 13 katılımcı anket formunda metafor üretmediği için araştırmadan çıkartılmıştır. Kalan 115 metafor, benzer özellikler açısından gruplandırılmış ve farklı kategorilere yerleştirilen metaforlar üzerinde görüş birliği sağlamak üzere yeniden yapılan değerlendirmelerde Miles ve Huberman formülü kullanılmıştır. Araştırma sonunda öğrenciler en fazla “ağaç” (22) ve “kale” (7), “çınar ağacı” (5) metaforlarını üretmiş, üretilen metaforlar da gerekçelerine göre “koruyucu olarak aile” (34), “birlik beraberlik olarak aile” (15), “yol gösterici olarak aile” (8) kategorisinde değerlendirilmiştir. Katılımcıların metaforik aile algıları çoğunlukla olumlu çıkmıştır ve geleneksel aile algısını yansıtmaktadır. Bu çalışmanın sonuçları literatürdeki diğer çalışmalarla da örtüşmektedir. Her ne kadar çalışma sonucu olumlu çıkmış da olsa algıların hızla değiştiği dünyamızda, aile algısının değer aşımına uğramaması

için tüm kurum ve kuruluşların aileyle ilgili çalışmalara ağırlık vermesi ve üzerlerine düşen sorumluluğu hakkıyla yerine getirmesi konusuna vurgu yapılmıştır. Bu çalışmanın katılımcıları gelecekte öğretmen ya da din görevlisi olarak alanda istihdam edilecekleri düşünüldüğünde hem kendilerinin sağlıklı bir aile anlayışına sahip olmaları hem de hizmet verecekleri öğrenci ve cami cemaatlerine sağlıklı aile oluşumu anlayışını aşılamaya çalışacakları göz önünde bulundurulduğunda, aileyle ilgili eğitimden geçirilmeleri daha da önem kazanmaktadır. Bu bağlamda aile konulu derslerin zorunlu olarak öğretim programlarında yer alması önerisi getirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Algı, Metafor, Aile, İslamî İlimler.

Abstract

The family is a fundamental environment for an individual's birth, growth, and the provision of necessary conditions for their education, and it is highly significant in the development of personality. Family, which ranks first among the hereditary and environmental factors in an individual's development, is an institution that has been considered sacred and valued in all religions, cultures, and primitive societies throughout history. The family is influential not only in the physical and social development of the child but also in their psychological and cognitive development. The family, which plays a crucial role in individual development, is however being further damaged by rising divorce rates, the negative impact of social media, the negative portrayal of Turkish family values in Turkish cinema and television series, and even the normalization of certain structures that fundamentally destabilize the family as mere individual choices. In today's rapidly changing and consuming world, this study aims to learn the perceptions of young people about the family through metaphors. This research aimed to reveal the perceptions of university students about the family through metaphors. The research was designed in the phenomenology pattern, which is one of the qualitative research methods, and the study group consisted of 128 volunteer students from the Faculty of Islamic Sciences who were studying in the 2023-2024 academic year, using the criterion sampling method. Data were collected through Google survey forms. Students were asked to create a metaphor about family with an open ended question, "Family is like.... Because..." to fill in the blanks. Metaphors were evaluated by consulting three field experts,

and 13 participants were excluded from the study because they did not produce metaphors in the survey form. The remaining 115 metaphors were grouped in terms of similar features and the Miles and Huberman formula was used in the re-evaluations to ensure consensus on the metaphors that were categorized differently. At the end of the research, the students produced the most metaphors as “tree” (22), “castle” (7), “plane tree” (5), and the produced metaphors were evaluated in the categories of “family as protector” (34), “family as unity and togetherness” (15), “family as a guide” (8) according to their justifications. The metaphorical perceptions of participants about the family were mostly positive and reflected traditional family perceptions. The consequence of this study is consistent with other studies in the literature. Although the consequence of the study was positive, it was emphasized that all institutions and organizations should give importance to studies related to the family and fulfill their responsibilities to prevent the perception of the family from being devalued in our rapidly changing world. Since the participants of this study will be employed in the field as teachers or religious officials in the future and will start a family themselves, it becomes even more important for them to receive family-related training. Therefore, including family related courses to the curriculum can be suggested.

Keywords: Psychology of Religion, Perception, Metaphor, Family, Islamic Sciences.

Giriş

Psikolojide algı; insan beynine herhangi bir anda tüm duylardan gelen ham verilerin alınıp anlamlı bir şekilde yorumlanmasına imkân tanıyan bir olgudur.¹ Duyusal bilgi karmaşası içinden anlamlı örüntüler şeklinde yorumlamaya dikkati yönelterek, o şeyin bilincine varmaya algı denilmektedir.² En geniş anlamı ile algı; çevredeki nesneleri ve olayları kavrama, hissetme, anlama,

¹ Saundra K. Ciccarelli - J. Noland White, *Psikoloji Bir Keşif Gezisi*, ed. Deniz Nafia Şahin, çev. Aycan Kapucu (Ankara: Nobel Yayınevi, 2019), 115.

² G. Charles Morris, *Psikolojiyi Anlamak*, ed. H. Belgin Ayvayışık - Melike Sayıl, çev. H. Belgin Ayvayışık (Ankara: Türk Psikologları Derneği, 2002), 121.

tanıma, etiketleme ve onlara karşı tepki vermeye hazırlanma gibi genel işlemleri anlatmaktadır.³

Psikoloji kuramları perspektifinden incelendiğinde modern psikolojinin kurucusu Wundt, algının birkaç duyumun bir araya gelmesiyle oluştuğunu öne sürmüştür. Wundt'a göre algı karmaşık ve anlamlı uyarıcıların bir araya getirilmesi sonucu ortaya çıkar ve algıda "bilinç" kavramı odak noktasıdır. Wundt, bilinci anlamaya çalışırken bir bütünü parçalarına ayırarak incelemek gerektiğini vurgulamıştır.⁴ Yapısalcı kuramcılar karmaşık algıları oluşturmak için yüzlerce temel parçanın birleştirildiğine inanırlar. Ayrıca geriye doğru giderek algıların daha küçük birim veya elementlere parçalanabileceğini kabul ederler.⁵

Gestalt psikolojisinde ise algı, tek başına duyuşsal elementlerin bir toplamı değil, bir bütündür. Algıyı analiz etmek, onu elementlerine indirmek algıyı tahrip eder, anlaşılmaz hale getirir.⁶ Algılar duyuların basitçe bir araya getirilmesinden çok daha karmaşık bir süreçte oluşmaktadır. Bu karmaşık süreç bir dizi kurala göre şekillenir. Duyumların örgütlenerek algı haline gelme sürecine algısal düzenleme denir ve birtakım ilkelere dayanır. Bunlara "Gestalt İlkeleri" denir. Bu ilkeler şekil-zemin, yakınlık, derinlik, benzerlik, tamamlama, süreklilik vb. ilkelerdir. Gelişim, algısal yeteneklerin ne derece kalıtsal ve ne derece deneyimle öğrenilmiş olduğu ile ilgilidir. Ayrıca psiko-sosyal faktörlerden olan kültür, bağlam ve kişisel özellikler algıyı etkilemektedir.⁷

³ Richard J. Gerrig - Philip G. Zimbardo, *Psikoloji ve Yaşam*, çev. Gamze Sart (Ankara: Nobel Yayınları, 2013), 91.

⁴ P. Duane Schultz - Ellen Sydney Schultz, *Modern Psikoloji Tarihi*, çev. Yasemin Aslay (İstanbul: Kaknüs Psikoloji Yayınları, 2007), 139-140.

⁵ Rod Plotnik - Haig Kouyoumdjian, *Psikolojiye Giriş*, çev. Tamer Geniş (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2009), 126.

⁶ Schultz - Schultz, *Modern Psikoloji Tarihi*, 532.

⁷ E. Edward Smith vd., *Psikolojiye Giriş*, çev. Öznur Öncül - Deniz Ferhatoglu (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2021), 147-191.

Algılama sürecinde duyular yoluyla elde edilen bilgiler, birey tarafından bir araya getirilirken bilişsel sistem tarafından yorumlanmakta ve anlamlandırılmaktadır.⁸ Bu yorumlamada ve anlamlandırmada bireyin yaşantıları ve önceki öğrenmeleri de işin içine girdiği için, bireyin algıları kendine özgüdür. Bu yüzden algıda bireysellik mevcuttur.⁹ Aynı toplumda yaşayan insanlar, içinde yaşadıkları toplumun dilini kullanarak, günlük hayatta nesneleri, kavramları, olguları ve davranışları farklı şekilde anlamlandırarak algılayabilmektedirler.¹⁰

Algılanan herhangi bir fenomenin ikinci bir kişiye nakledilmesinde kullanılan iletişim şekillerinden biri de metaforlardır. Aristoteles'in "benzemezlerdeki benzerliğin sezgisel bir algısını ima eder"¹¹ şeklinde tanımladığı metafor, anlatımı daha güçlü ve etkili kılmak amacıyla birçok dilde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Yunanca menşeli bir sözcük olan metafor *metapherein*; değiştirmek anlamına gelen "meta" ve taşımak anlamına gelen "pherein" kelimelerinden oluşmuştur. İngilizcede *metaphor* şeklinde yazılan kavram, bir nesneyi, kavramı vs. kapalı bir anlatımla başkası yerine kullanmayı ifade eder. Bu mefhum, Arapça'da *isti'are*, mecaz kelimeleri ile Türkçede *eğretileme veya benzetme* kavramlarıyla kullanılırken, "metafor" şeklinde dilimizde de kullanılmaktadır. Metafor "özellikleri ya da manayı belli bir realite düzeyinden başka bir seviyeye taşımak veya bilineni bilinmeyene nakletmek şeklinde gerçekleşen, söz sanatıdır."¹² Kısaca, metaforla kastedilen, bir nosyon, vakıa veya hadisenin başka bir nosyon ya da bir kavram kullanılarak ortak nitelikler yoluyla açıklanmasıdır.¹³ Metaforlar, insan zihninin ve bilincinin belli bir anlayıştan başka bir anlayış ve kavrayışa açılımını sağlayarak, kişinin belli olan bir fenomeni başka

⁸ Kemal Sayar, *Psikolojiye Giriş* (İstanbul: Dem Yayınları, 2023), 35.

⁹ Helen Bee - Denise Boyd, *Çocuk Gelişim Psikolojisi*, çev. Okhan Gündüz (İstanbul: Kaknüs Psikoloji Yayınları, 2020), 291.

¹⁰ Sayar, *Psikolojiye Giriş*, 34-36.

¹¹ David Punter, *Metaphor* (Routledge, 2007), 11.

¹² Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999), "Metafor", 286.

¹³ George Lakoff - Mark Johnson, *Metaforlar*, çev. Gökhan Yavuz Demir (İstanbul: Minotor Kitap, 2022), 232.

bir fenomen şeklinde görmesine, idrak etmesine imkan tanımaktadır.¹⁴ Gündelik hayatta düşünce ve eylemlerin anlatımında oldukça fazla kullanılan metaforlar, kişinin algıladığı şeyi, diğer insanlarla iletişim kurma biçimine açıklık kazandırmasında önemli bir rol oynamaktadır.¹⁵

Metafor kullanımı bireyin çevresi ile iletişiminde ne kadar etkili ise, kişinin gelişimini ve psikolojisini etkileyen en mühim faktörlerden olan “aile” kavramıyla belirtilen içine doğduğu, dünyaya ilk adım attığı ortam da o kadar etkilidir. Psikoloji perspektifinden; “İletişim, etkileşim ve bağlılığı tesis eden sevgi, güven, kaynaşma, paylaşma, dayanışma, sorumluluk, adalet vb. psikolojik-duygusal yaşantıların birinci elden karşılıksız gelişip yaşandığı değer odaklı özel bir örgütlenme”¹⁶ şeklinde tanımlanan aile, bebeğin fizyolojik, bilişsel ve psiko- sosyal olarak gelişiminde oldukça önemlidir.¹⁷ Dünyaya gelen bebek büyüdükçe dünyaya ilişkin algıları daha keskin ve daha anlamlı olur. Bu gelişmede iki faktör önemlidir. Birincisi sinir sistemi ve duyu organlarının fiziksel olgunlaşması, ikincisi içinde yaşadığı ailede kazandığı deneyimdir.¹⁸

İnsanın tüm hayatını etkileyen aile, sadece doğumdan sonraki süreçte değil, döllenme ile başlayan doğumdan önceki süreci de kapsayan önemli bir birimdir. Kişinin gelişiminde hem kalıtsal hem de çevresel faktörlerin başında gelen aile, bütün din, kültür ve toplumlarda kutsal kabul edilen ve değer verilen bir oluşumdur.¹⁹ Bireyin gelişmesinde, yetişmesinde ve sosyalleşmesinde önemi göz ardı edilemeyen aile, alan uzmanları tarafından aile tipleri ya da biçimleri şeklinde gruplandırılmıştır. Bunlar: Büyüklüğüne göre aile tipleri, yönetim biçimine göre aile tipleri, yaşadığı yere göre aile tipleri şeklindedir.²⁰ Bu

¹⁴ Lynne Cameron, “Operationalising ‘Metaphor’ for Applied Linguistic Research”, *Researching and Applying Metaphor*, ed. Lynne Cameron - Graham Low (United Kingdom: Cambridge University Press, 1999), 3.

¹⁵ Lakoff - Johnson, *Metaforlar*, 31.

¹⁶ Abdülkerim Bahadır, *Aile Psikolojisi ve Din* (Konya: İdeal Usta Fot. Bas. Yay. Dağ. San. Tic. Ltd. Şti., 2012), 11.

¹⁷ Sandra K. Ciccarelli - J. Noland White, *Psikoloji Bir Keşif Gezintisi*, ed. Deniz Nafia Şahin, çev. Zehra Uçanok (Ankara: Nobel Yayınları, 2019).

¹⁸ Morris, *Psikolojiyi Anlamak*, 350.

¹⁹ Mehmet Zeki Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2006), 9.

²⁰ Bahadır, *Aile Psikolojisi ve Din*, 13-16; Mazlum Çöpür, *Çocuk Ruh Sağlığı* (Ankara: Nobel Yayınları, 2019), 149-152.

tiplere yenileri eklenerek ve kendi içinde alt kollara ayrılarak toplam 32 aile tipi oluşturulmuştur.²¹ Aile tipleriyle birlikte, aile içinde ebeveynin hem birbirlerine karşı hem de çocuklara karşı tutum ve davranışları ve çocukla olan iletişimleri çocuğun ya da gencin psikolojik iyi oluşunda, psikolojik ve sosyolojik gelişiminde temel yapı taşıdır. Gestalt psikolojisindeki “güçler alanı” fikri, karı-koca ve çocuklardan oluşan bir aile “güçler alanı” yani “Gestalt” oluşturmaktadır. Aile üyelerinin kişilikleri, ailenin yapısı ile belirlendiği kadar, ailenin özellikleri de üyelerinin kişilikleri ile belirlenir.²² Bu yüzden otoriter, ilgisiz (ih-malkâr), hoşgörülü ebeveynler vs. şeklinde sınıflandırılan ebeveyn stillerinin²³ çocuğun ve gencin gelişiminde etkisi yadsınamaz. Kişinin aileyle ilgili algısını; içinde yetiştiği aile tutumları, ebeveyn stilleri, yaşı, eğitim durumu, sosyal medyadaki olumsuz aile algısı, küresel tehditler vs. de etkilemektedir.²⁴ Ancak son dönemlerde bireyin kişilik ve kimlik oluşumunda²⁵ ve aile üzerine olumsuz birtakım gelişmelerin,²⁶ bireylerin aile algısını etkilediği de bir gerçektir.

Metafor kullanılarak felsefe,²⁷ eğitim,²⁸ sanat,²⁹ edebiyat,³⁰ ilahiyat³¹ gibi alanlarda birtakım kavramlar yoluyla bazı olguların metaforlar aracılığıyla be-

²¹ Sinem Türkmen, “Aile Tanımları, Türleri ve Tutumları” (Erişim 02 Nisan 2025).

²² Halil Apaydın, *Psikolojiye Giriş* (Amasya: BilimKent Yayınları, 2018), 33.

²³ Kevin Crowley, *Çocuk Gelişimi*, ed. Şehnaz Ceylan, çev. Müdriye Yıldız Bıçakçı - Seviye Yıldız (Ankara: Nobel Yayınları, 2020), 247-248.

²⁴ Ali Akdoğan - Tuba Akdoğan, “Küresel Tehditler Karşısında Bireyi ve Toplumu Korumada Ailenin Rolüne Psiko-Sosyal Bir Bakış” 2/1 (2025), 106-107.

²⁵ Mehmet Görmez, “Eşcinsellik - Lgbt - Cinsiyetsizleştirme ve Din Prof. Dr. Mehmet Görmez Anlattı” (Görüşmeci: Mehmet Akif Ersoy, Görüşme 04 Temmuz 2024).

²⁶ Aydoğan Suna vd., “Modernleşmenin Türk Aile Yapısına Etkisi”, *International QMX Journal* 3/3 (2024), 1297.

²⁷ İbrahim Hakkı Aydın, “Bir Felsefî Metafor ‘Yolda Olmak’”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6/1 (2006), 9-22.

²⁸ Hatice Çiğdem Yıldırım, “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Türkçe Öğretimine Yönelik Metaforik Algıları”, 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum* 10/30 (2021), 625-643.

²⁹ Serkan Otacioğlu - Ömer Üçer, “Müzik Öğretmeni Adaylarının Şarkı Söylemeye İlişkin Algıları: Metafor Analizi”, *EKEV Akademi Dergisi* 100 (2024), 73-86.

³⁰ Nagehan Uçan Eke, “Edebiyatın Metaforik Gücü”, *Söylem Filoloji Dergisi* 4/2 (2019), 238-253.

³¹ Hüseyin Çaldak, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İlahiyat Kavramına İlişkin Metaforik Algıları”, *EKEV Akademi Dergisi* 88 (2021), 241-258.

lirlenmesine yönelik birçok araştırma yapılmıştır. Bilhassa, eğitim bilimleri alanında, öğretmen ve öğrencilerin, farklı mefhumlara yönelik algılarının metaforlar yoluyla incelendiği pek çok çalışmanın üretildiği görülmektedir. Din bilimleri alanında ise din eğitimi,³² dinler tarihi,³³ din sosyolojisi³⁴ ve din psikolojisi³⁵ gibi bilim dallarında metafor kullanılarak yapılmış araştırma makaleleri bulunmaktadır. Din psikolojisi alanında “aile” konulu çalışmalara ulaşmak mümkündür.³⁶ Ancak yaptığımız taramalar sonucunda “metaforik aile algısı” şeklinde, din psikolojisi alanında herhangi bir çalışmaya ulaşamamıştır. Bizim çalışmamız bu alanda ilk olacaktır. Metafor kullanılarak aile kavramının tespiti konusunda diğer alanlarda yapılan araştırmalar ise şunlardır: Ceylan’ın, ilkokul 4. sınıf öğrencisi (554), bu öğrencilerin öğretmenleri (24) ve aynı öğrencilerin aile üyeleriyle (75) Sakarya’nın Hendek ilçesindeki okullarda 2014-2015 öğretim yılında yapmış olduğu bir çalışma vardır.³⁷ Eğitim bilimlerine bağlı rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümü hocalarından Baltacı tarafından, evli bireylerin “aile” ve “evlilik” kavramıyla bağlanma stillerine göre değerlendir-

³² Ali Güngör, “Yükseköğretim Öğrencilerinin ‘Uzaktan Eğitim’ Kavramına İlişkin Metaforik Algıları: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği”, *Eskişen* 45 (2021), 693-717.

³³ İsmet Eşmeli, “Hristiyanlık Tarihinde Kilise ve ‘Kilise’ için Kullanılan Metaforlar”, *Turkish Studies* 9/5 (2014), 953-966.

³⁴ Nedim Öz, “Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin ‘Aile’ Kavramına Yönelik Metaforik Algılarının İncelenmesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2022), 214-234.

³⁵ Abdullah Dağcı, “Duaya İlişkin Algılar: Metaforik Bir Araştırma”, *Darul-funun İlahiyat* 32/1 (2021), 179-198.

³⁶ Elif Şahin, “Farklı Sosyo-Kültürel Yapılardan Gelmiş Evli Bireylerin Aile Değerleri ve Aile Bütünlük Duygusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi görünümü”, *İstanbul Aile Araştırmaları Dergisi* 1 (2023), 4-29; Orhan Gürsu, “Değişen Dünyada Aile ve Psikolojik Problemler”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2015), 99-130; Melike İlerisoy - Ali Ulvi Mehmedoğlu, “Psychology of Religion and Family Studies”, *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 4 (2021), 69-99.

³⁷ Arzu Ceylan, *Aile Kavramına İlişkin Metaforik Algıların Belirlenmesi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016).

menin konu edildiği ve verilerin evli bireylerle (122) yapılan “ilişki anketi” yoluyla toplandığı bir araştırma bulunmaktadır.³⁸ Sönmez, Ahmetoğlu ve Akşin tarafından 2017-2018 eğitim öğretim yılında Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Anabilim Dalı’nda 4. sınıfta öğrenim gören ve gönüllü olarak araştırmaya iştirak eden, öğretmen adayının (104) katılımı ile yapılmış bir çalışma bulunmaktadır.³⁹ Sonuncusu ise Öz’ün, Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi öğrencilerinin (233) aile mefhumuna yönelik metaforik algılarını ölçmek amacıyla din sosyolojisi bağlamında yaptığı çalışmadır.⁴⁰ Bu çalışmada ise Ahi Evran Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi öğrencilerinin aile kavramına yükledikleri metaforik algıları, din psikolojisi perspektifinden ele alınmıştır. Bireylerin kendi bakış açılarından aile kavramına yüklenen anlamların ortaya konulması kayda değerdir. Üniversite eğitimi hatta din eğitimi alan katılımcıların, dini terimleri metaforik aile algısını tanımlamada, aldıkları eğitimin öğrencilerin zihinsel şemalarında kavram oluşturmada etkili olup olmadığını göstermesi açısından önemlidir. Aile metaforu ile ilgili yapılan ve yukarıda zikredilen araştırma sonuçları, bu araştırmanın bulgularıyla karşılaştırmalı olarak tartışma ve sonuç bölümünde ele alınmıştır.

Bu araştırma, Ahi Evran Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi öğrencilerinin aile kavramına yönelik algılarının metaforlar kullanılarak ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. İslamî İlimler Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin aile kavramı konusundaki metaforları nelerdir?

³⁸ Önder Baltacı, “Evli Bireylerin ‘Aile’ ve ‘Evlilik’ Kavramlarına Yönelik Metaforik Algılarının Bağlanma Stillerine Göre Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi* 6/21 (2015), 223-243.

³⁹ İlyas Sönmez vd., “Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Aile Kavramına İlişkin Metaforik Algıları”, ed. Dimitar Kirilov Dimitrov vd. (VIII. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series - Plovdiv / Bulgari, Bulgaria: University of Agribusiness and Rural Development/Bulgaria University “St. Kliment Ohridski” Faculty of Economics/Macedonia IBANESS, 2018), 494-505.

⁴⁰ Öz, “Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin ‘Aile’ Kavramına Yönelik Metaforik Algılarının İncelenmesi”.

2. Öğrencilerin oluşturdukları metaforlar hangi kategoriler altında sınıflandırılabilir?

3. Metaforlara bağlı olarak oluşturulan kategorilerde öğrencinin cinsiyeti, sınıfı, ebeveynin evli veya boşanmış, sağ veya ölü olma durumu ve kardeş sayısına göre farklılık bulunmakta mıdır?

1. Yöntem

Bir bilim dalının aradığı gerçeklere ulaşmakta kullandığı zihinsel işlemlerin tamamına yöntem denir. Her bilim dalının kendine özgü özellikleri olduğu için yöntemleri de kendine özgüdür.⁴¹ Bu çalışmanın yöntem kısmı araştırmanın deseni, araştırmanın katılımcıları, araştırmanın veri toplama aracı ve verilerin analizinden oluşmaktadır.

1.1. Araştırmanın Deseni

İslamî İlimler Fakültesinde öğrenime devam eden öğrencilerinin “aile” kavramına yönelik algılarını metaforlar yoluyla ortaya çıkartmayı amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden, olgubilim (fenomenoloji) yaklaşımında tasarlanmıştır. Olgubilimde farkında olunan fakat özü, vasfı, niteliği vs. konusunda, derin ve ayrıntı sahibi olunamayan fenomenlere odaklanılır.⁴² İnsanların fenomeni nasıl idrak edip, tasvir ettikleri, hakkında ne hissettikleri, nasıl yargıladıkları, nasıl anımsadıkları, nasıl anlamlandırdıkları ve diğerleriyle onunla ilgili olarak nasıl konuştukları, ortaya çıkarılmaya çalışılır.⁴³ Fenomenoloji yaygın biçimde psikolojide ve psikolojiyle ilgili alanlarda kullanılır. Bunun sebebi, insanların kendi perspektiflerinden içinde bulundukları durumu ve koşulu öznel olarak nasıl deneyimlediklerinin, açığa çıkarılmasıdır.⁴⁴

⁴¹ Veysel Sönmez - Füsün Alacapınar, *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Anı Yayınları, 2016), 31.

⁴² Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018), 69.

⁴³ Michael Quinn Patton, *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, ed. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir, çev. Esra Büyükoğlu Güzel - Handan Demircioğlu (Ankara: Pegem Akademi, 2018), 104.

⁴⁴ Laryy B. Christensen vd., *Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz*, ed. Ahmet Aypay, çev. Mustafa Server (Ankara: Anı Yayınları, 2020), 410.

1.2.Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcılarını, 2023-2024 öğretim yılında Ahi Evran Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesinde öğrenime devam eden öğrenciler oluşturmuştur. 128 katılımcıdan veri alınmış ancak yapılan analizlerdeki elemeler sonunda değerlendirilen katılımcı sayısı 115 öğrenci olarak netleşmiştir. Örneklem seçiminde amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi esas alınmıştır.⁴⁵ Katılımcı seçiminde ölçüt, araştırma amacına dayalı olarak 2023-2024 öğretim yılında, değişik sınıf düzeyinde eğitim gören kız ve erkek İslamî İlimler Fakültesi öğrencileri olarak belirlenmiştir. Katılımcı özellikleri Tablo-1’de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kişisel Özellikleri

Özellik	Grup	F	%
Cinsiyet	Kadın	96	83,5
	Erkek	19	16,5
	Toplam	115	100,0
Sınıfı	Birinci Sınıf	21	18,3
	İkinci Sınıf	31	27,0
	Üçüncü Sınıf	35	30,4
	Dördüncü Sınıf	28	24,3
	Toplam	115	100,0
Anne-Baba sağ-ölü	Anne-baba sağ	104	90,4
	Anne ölmüş	2	1,7
	Baba ölmüş	8	7,0
	Her ikisi de ölü	1	0,9
	Toplam	115	100,0
Aile birlikteliği	Evliliğe devam	107	93,0
	Boşanmış	8	7,0
	Toplam	115	100,0
Kardeş sayısı	1 kardeş	3	2,6

⁴⁵ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 122.

2 kardeş	17	14,8
3 kardeş	41	35,7
4 kardeş	27	23,5
5 kardeş / yukarı	27	23,5
Toplam	115	100,0

Tablo 1’deki verilere göre araştırmaya iştirak eden öğrencilerin %83,5’i kadın, %16,5’i erkeklerdir. Bunların %18,3’ünü birinci sınıflar, %27’sini ikinci sınıflar, %30,4’ünü üçüncü sınıflar ve %24,3’ünü de dördüncü sınıflar oluşturmaktadır. Katılımcıların %90,4’ünün hem anne hem babası yaşıyor, %1,7’sinin annesi ölmüş, %7’sinin babası ölmüş ve %0,9’unun hem annesi hem de babası ölmüş olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %93’ünün anne ve babasının evlilik birlikteliği devam ederken, %7’sinin anne-babası boşanmıştır. %2,6’sının 1 kardeşi, %14,8’inin iki kardeşi, %35,7’sinin 3 kardeşi, %23,5’inin 4 kardeşi ve %23,5’inin 5 ve yukarısı kardeşi bulunmaktadır. Tabloda görüldüğü gibi araştırmaya erkek öğrenciler az sayıda, kız öğrenciler ise erkeklerin beş katı fazla sayıda iştirak etmişlerdir. Fakat sınıfların katılım sayısı birbirine yakındır.

1.3.Verilerin Toplanması

İlgili Üniversite Rektörlüğü Etik kurulundan 25.07.2023 tarih ve 2023/07/15 sayılı karar ile veri toplamak için izin alındığı gibi verilerin toplanacağı İslamî İlimler Dekanlığı’ndan (daha sonra fakültenin ismi İlahiyat Fakültesi olarak değiştirilmiştir)⁴⁶ 10.07.2023 tarih ve E-56691141-000-00000536619 sayılı yazı ile izin alınmıştır. Veriler “Aile gibidir. Çünkü ...” ifadesindeki boşluklara, uygun bir metafor ve metaforun gerekçesini yazmalarının istendiği yarı yapılandırılmış form kullanılarak toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış bu form öğrencilere gönderilmeden önce nasıl dolduracakları konusunda açıklama yapılmış, daha sonra elektronik ortamda paylaşarak, formu doldurmaları istenmiştir. Tamamen gönüllü olarak katılan öğrenciler tarafından doldurulduktan sonra elektronik ortamda geri gönderilen formlar, bu araştırmada ana veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Veriler, 31.11 2023 ve 31.02.2024 tarih aralığında toplanmıştır.

⁴⁶ Resmi Gazete, “Fakültemizin Yeni İsmi”, 25 Mayıs 2024.

1.4.Verilerin Analizi

Araştırmaya gönüllü öğrencilerin katılımı sonucunda toplanan veriler, “içerik analizi” yöntemi yoluyla çözümlenmiştir. İçerik analizi, elde edilen verileri izah etmek üzere kavramlar ve ilişkilere ulaşmak amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Veriler derin bir işleme tabi tutulur ve böylece kavram ve kategoriler bu analiz sonucunda ortaya çıkarılır.⁴⁷ İslamî İlimler Fakültesi öğrencilerinin “aile” algısı konusunda oluşturdukları metaforların analiz ve yorumu beş kademede gerçekleştirilmiştir, takip edilen aşama şöyledir: a) Verileri kodlama ayıklama aşaması, b) Metaforları derleme aşaması, c) Kategori geliştirme aşaması, d) Geçerlilik ve güvenilirlik aşaması, e) Verilerin bilgisayar ortamına aktarılma aşamasıdır.

a) *Verileri kodlama ayıklama aşaması:* Katılımcılardan gelen ham verileri sistematik olarak düzenleyebilmek⁴⁸ için ilk önce 128 öğrenciden gelen formların tamamı okunmuştur. Sadece metafor yazıp gerekçesi açıklanmayan veya bir metafor üretmeden yalnız açıklama yapılan katılımcı cevapları çalışmadan çıkartılmıştır. Örneğin “Aile şeydir”, “Aile dünya saadettir”, “Benim için aile vazgeçilmezdir.”, “Aile ev gibidir”, “Benim ailem dağ gibidir.”

b) *Metaforları derleme aşaması:* İkinci aşamada 13 tanesi elenerek 115’e düşürülen metaforlar bir Microsoft Excel programına aktarılarak alfabetik sıraya göre dizilmiştir. 115 katılımcıdan 61 farklı metafor elde edilmiştir. Böylece yeni listede aynı kavram ile oluşturulmuş metaforların frekans ve yüzdelerine ulaşılmıştır. Üretilen metaforların frekans ve yüzdeleri Tablo 2’de yer almaktadır.

c) *Kategori geliştirme aşaması:* Verilerin kategorilere ayrılmasında içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.⁴⁹ Kategori oluşturma bir keşif yöntemidir. Verileri birleşik bir anlama götürecek şekilde ortak bir sonuç sentezlemek,⁵⁰ üretilen metaforlar kaynak-konu-gerekçe-anlamlılık ve barındırdığı ilişki açısından ele alınarak kategori geliştirmeye çalışılmıştır. Farklı ifade edilse de aynı anlama

⁴⁷ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 242.

⁴⁸ Johnny Saldana, *Nitel Araştırmacılar için Kodlama El Kitabı*, ed. Aysel Tüfekçi - Süleyman Nihat Şad, çev. Süleyman Nihat Şad (Ankara: Pegem Akademi, 2022), 9.

⁴⁹ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 242.

⁵⁰ Sharan B. Merriam, *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, ed. Turan Selahattin Turan, çev. Sabiha İşçi - Özge Öztekin (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2018), 175.

gelen bazı kategoriler birleştirilmiştir. Örnek olarak “koruyucu” ve “ortak direnç” kategorileri “koruyucu olarak aile” kategorisinde, “beraberlik” ve “parçaların uyumu” içerikli veriler “bütünsellik açısından aile” kategorisinde birleştirilerek 13 farklı kategori şeklinde sınıflandırılmıştır.

d) *Geçerlilik ve güvenilirlik aşaması*: Tüm araştırmalarda olduğu gibi metaforik araştırmalarda da ölçme sonuçlarının güvenilirliğinin ve geçerliğinin test edilmesi önemlidir. Çünkü bu, araştırma bittikten sonra elde edilen bulguların inandırıcılığının en önemli göstergesidir. Nitel bir araştırmada verilerin nasıl toplandığının ve toplanan verilerin nasıl analiz edildiğinin detaylı bir şekilde rapor edilmesi geçerliği olumlu etkiler. Sonuçlara ulaşırken ne kadar nesnel olunduğu da birinci düzeyde güvenilirlik ile ilgilidir.⁵¹ Araştırmamızda tutarlılık bağlamında güvenilirliği test etmek için Felsefe ve Din Bilimleri bölümünden üç akademisyenden destek alınmıştır. Çalışmayı gerçekleştiren araştırmacılar, birbirinden bağımsız bir şekilde ürettikleri metaforları kodlayıp kategoriler geliştirmiş ve oluşturdukları kategorileri karşılaştırarak tespit edilen farklılıklar üzerinde tartışmıştır. Akademisyenler tarafından çoğunlukla benzer kategoriler üretilmesine rağmen, farklı kategorileştirilen metaforlar üzerinde görüş birliği sağlamak üzere yeniden yapılan değerlendirmelerde Miles ve Huberman formülü kullanılmıştır (Güvenirlik = Görüş Birliği Sayısı / (Toplam Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı Sayısı) x 100.⁵² Bu formüle göre kodlayıcılar arasında görüş birliğinin %80 ve üzerinde olması gerekmektedir.⁵³ Bizim çalışmamızda ise %90 görüş birliği sağlanmıştır. Araştırmanın geçerliğini sağlamak için, toplanan veriler, ayrıntılı olarak raporlanmış ve sonuçlara nasıl ulaşıldığı bütün aşamaları ile açıklanmıştır.⁵⁴ 1 metafordan oluşturulan 13 kategoriye en iyi temsil eden açıklamalar belirlenip, bulgular bölümünde örnek metafor olarak verilmiştir. Örnek metafor ifadelerinin sonuna katılımcı özellikleri kısaca yazılmıştır. Örnek olarak; (47-Er, 2, Anne-baba sağ, evli, 4) ifadesinde, ilk sıradaki sayı,

⁵¹ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 269.

⁵² B. Matthew Miles - A. Michael Huberman, *Qualitative Data Analysis* (London: Sage Publications, 1994), 76.

⁵³ Ali Balcı, “Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/1 (2017), 8.

⁵⁴ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 271.

katılımcı sırasını, ikinci sıradaki ifade cinsiyeti, üçüncü sıradaki sayı katılımcının sınıf düzeyini, dördüncü sıradaki ifade, anne babanın sağ olup olmadığı, beşinci sıradaki anne-babanın evli veya boşanmış olup olmadıkları ve son sıradaki katılımcının kardeş sayısını belirtmektedir. Şayet anne veya babadan birisi ölmüş ise düz çizgi (-) ile evliliğin ölüm ile sonlandığı gösterilmiştir. Araştırmada veri analiz sürecinin detaylı bir biçimde açıklanması ve bulguların yazılıp yorumlanmasında katılımcıların metaforlarına ilişkin doğrudan alıntılara yer verilmesiyle araştırmanın inandırıcılığı arttırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırma bulgularının aile kavramı konusunda üretilen metaforların ilgili başka araştırma sonuçlarıyla da karşılaştırılması yapılmıştır.⁵⁵ Bulgular kısmında yalnızca veriler ortaya konulmuş, bulguların yorumları ve karşılaştırmaları sonuç ve tartışma bölümünde yer almıştır.

e) *Verilerin bilgisayar ortamına aktarılması aşaması*: Güvenirliliği test edilen tüm metaforlar ve ait oldukları kategoriler bilgisayar ortamına aktararak ilgili kategorileri temsil eden frekans ve yüzdelik hesaplamaları yapılmıştır. Tablo 3'te aile konusunda üretilen metaforların kategorilere göre dağılımı ve örnek cümleler yer almaktadır.

2. Bulgular

Bu bölümde çalışmaya katılan öğrencilerin aile konusunda ürettikleri metaforlar ve metaforların içeriklerine göre oluşturulan kategoriler yer alırken, aile kavramına bağlı kategorilerin başlığı altında örnek öğrenci ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca farklı değişkenlere göre kategorik bulgular da bu bölüm içerisinde yer almaktadır.

2.1.Aile Kavramına Dair Oluşturulan Metaforlar

Aile kavramına ilişkin 115 öğrenci tarafından üretilen metaforlar, benzer metaforlar bir araya getirilerek 61 farklı metafor altında toplanmıştır. Aile kavramına ilişkin geliştirilen metaforlara ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Aile Kavramı Konusunda Üretilen Metaforların Frekans ve Yüzdeleri

Metafor	F	%	Metafor	F	%	Metafor	F	%
---------	---	---	---------	---	---	---------	---	---

⁵⁵ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 281.

Ağaç	22	19,1	Aşk	1	0,9	Koruma	1	0,9
Kale	7	6,1	Ayna	1	0,9	Koşulsuz sevgi	1	0,9
Çınar ağacı	5	4,3	Biz	1	0,9	Köklü ağaç	1	0,9
Ev	5	4,3	Can parçası	1	0,9	Labirent	1	0,9
Çatı	4	3,5	Ceviz	1	0,9	Matruşka	1	0,9
Sığınak	4	3,5	Çınar	1	0,9	Miras	1	0,9
Dağ	3	2,6	Çiçek	1	0,9	Nefes	1	0,9
Yıldız	3	2,6	Deniz	1	0,9	Nimet	1	0,9
Et- tırnak	2	1,7	Devlet	1	0,9	Parça	1	0,9
Güneş	2	1,7	Duvar	1	0,9	Pusula	1	0,9
Hayat	2	1,7	Duvar taşı	1	0,9	Sağlık	1	0,9
Kalkan	2	1,7	Dünya	1	0,9	Soba	1	0,9
Kalp	2	1,7	Elbise	1	0,9	Tablo	1	0,9
Liman	2	1,7	Elmas	1	0,9	Takım	1	0,9
Mont	2	1,7	Gökkuşağı	1	0,9	Topluluk	1	0,9
Su	2	1,7	Güven	1	0,9	Uyku	1	0,9
Zincir	2	1,7	Hazine	1	0,9	Vücut azaları	1	0,9
Ağaç gövdesi	1	0,9	İnsan kolu	1	0,9	Yağmur	1	0,9
Altın	1	0,9	İslam	1	0,9	Zenginlik	1	0,9
Anne	1	0,9	Kapalı kutu	1	0,9			
Antika	1	0,9	Kitap	1	0,9			
Toplam						115	100,0	

Tablo 2’de görüldüğü gibi 115 katılımcının metafor dağılımı; %19,1’i ağaç (22), %6,1’i kale (7), %4,3’ü çınar ağacı ve ev (5), %3,5’i çatı ve sığınak (4), %2,6’sı dağ ve yıldızdır (3). %1,7’si ise et- tırnak, güneş, hayat, kalkan, kalp, liman, mont, su, zincirdir (2). Diğer 44 metafor; ağaç gövdesi, altın, anne, antika, aşk, ayna, biz, can parçası, ceviz, çınar, çiçek, deniz, devlet, duvar, duvar taşı, dünya, elbise, elmas, gökkuşağı, güven, hazine, insan kolu, İslam, kapalı kutu, kitap, koruma, koşulsuz sevgi, köklü ağaç, labirent, matruşka, miras, nefes, ni-

met, parça, pusula, sağlık, soba, tablo, takım, topluluk, uyku, vücut azaları, yağmur ve zenginlik, her biri %0,9 olmak üzere sadece birer defa üretilmiş metaforlardır.

Yukarıdaki metaforlar incelendiğinde yarıdan fazlasının (%53,9) bitki (ağaç, çınar ağacı, çınar, çiçek, köklü ağaç, vs.) ve mekân (dünya, kale, ev, çatı, sığınak, dağ, liman vs.) metaforları şeklinde üretildiği görülmektedir. Bunlardan 32 tanesi %27,8 bitki, 30 tanesi %26'sı mekân metaforundan oluşmaktadır.

2.2.Aile Kavramına İlişkin Oluşturulan Kategoriler

Aile kavramına ilişkin 115 öğrencinin ürettiği 61 farklı metafor, 13 farklı kategoride toplanmıştır. Üretilen metaforların ilişkili olduğu kategorilerin frekans ve yüzde değerleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Aile Konusunda Üretilen Metaforların Kategorilere Göre Dağılımı ve Örnek Cümleler

Kategori	Üretilen Metaforlar	Örnek Cümle
Koruyucu Olarak Aile (34, %29,6)	Ağaç (6), Kale (4), Çınar ağacı (4), Ev (3), Sığınak (2), Kalkan (2), Mont (2), Anne (1), Ceviz (1), Çatı (1), Dağ (1), Duvar (1), Duvar Taşı (1), Devlet (1), Elbise (1), Et-tırnak (1), Güven (1), Kapalı kutu (1),	"Aile ağaç gibidir. Çünkü hem gölgesinde bizi korur hem de birbirimize yaklaştırır ve kötülüklerden korur." (12-K, 1, Anne-baba sağ, evli, 3)
Birlik Beraberlik Olarak Aile (15, %13)	Ağaç (4), Çatı (2), Çiçek (1), Çınar ağacı (1), Kale (1), Parça (1), Soba (1), Koşulsuz sevgi (1), Takım (1), Zincir (2)	"Aile bir zincir gibidir. Çünkü bizi birbirimize kenetler ve yanlış yerlere gitmemize ya da kopmamızı engeller." (63-K, 1, Anne-baba sağ, evli, 5 ve yukarısı)
Yol Gösterici Olarak Aile (8, %7)	Ayna (1), İslam (1), Koruma (1), Matruşka (1), Pusula (1), Yıldız (3)	"Aile İslam gibidir, çünkü bizim her zaman doğru yolda olmamızı ister." (33-K, 4, Anne-baba sağ, evli, 1)
Hayatilik / Hayat Sağlayıcı Olarak Aile (8, %7)	Hayat (2), Kalp (2), Su (2), Sağlık (1), Nefes (1)	"Aile kalbimiz gibidir. Çünkü o olmazsa yaşayamayız." (78-K, 1, Anne-baba sağ, evli, 5 ve yukarısı)
Değerlilik Açısından Aile (8, %7)	Altın (1), Antika (1), Elmas (1), Et-Tırnak (1), Hazine (1), Kitap (1), Miras (1), Zenginlik (1)	"Aile antika gibidir. Çünkü değerini hiç kaybetmez." (57-K, 4, Anne-baba sağ, evli 4)

Güven Verme Açısından Aile (8, %7)	Ağaç (1), Ağaç gövdesi (1), Çatı (1), Çınar (1), Dağ (1), Kale (1), Liman (1), Sığınak (1)	"Aile kale gibidir. Çünkü kendimi orada çok güvende hissediyorum." (36-K, 4, Anne-baba sağ, evli, 4)
Duygudaşlık Açısından Aile (7, %6,1)	Aşk (1), Biz (1), Can parçası (1), Güneş (1), Nimet (1), Uyku (1), Vücut Azaları (1)	"Aile aşk gibidir. Çünkü sebepsiz nedensiz sever ve sevilirsin" (102-E, 2, Anne-baba sağ, evli, 4)
Bütünsellik Açısından Aile (6, %5,2)	Ağaç (2), Gök Kuşağı (1), İnsan Kolu (1), Köklü ağaç (1), Tablo (1)	"Aile bir ressamın en kıymetli tablosu gibidir. Çünkü her üyesi bu tabloda sevgi ile işlenmiş birbirinden farklı en derin renkleri simgeler ve her bir fırça darbesi en özel anılarla dolu birer yaşamın yansımasıdır." (90-K, 3, Anne-baba sağ, evli, 4)
Zıt Kutupluluk Açısından Aile (6, %5,2)	Ağaç (3), Deniz (1), Yağmur (1), Güneş (1)	"Aile yağmur gibidir. Yağmur rahmet, bereket, ama yoğun olması sel, erozyondur." (111-K, 3, Anne-baba sağ, evli, 3)
Destekleyicilik Açısından Aile (4, %3,5)	Ağaç (1), Dağ (1), Sığınak (1), Topluluk (1)	"Aile sığınak gibidir. Çünkü ne yaşarsak yaşayalım ne durumda olursak olalım ailemiz her daim yanımızda olup bizi destekler." (5-K, 2, Anne-baba sağ, evli, 4)
Sığınak Olarak Aile (4, %3,5)	Ev (2), Kale (1), Liman (1)	"Aile kale gibidir. Çünkü en zor durumlarda sığınagımızdır." (103-E, 2, Anne-baba sağ, evli, 2).
Kapsayıcılık Açısından Aile (4, %3,5)	Ağaç (2), Dünya (1), Labirent (1)	"Aile dünya gibidir çünkü içinde her şey vardır." (65-K, 2, Anne-baba sağ, evli, 3)
Verimlilik Açısından Aile (3, %2,6)	Ağaç (3)	"Aile ağaç gibidir çünkü hep meyve verir." (4-K, 2, Anne-baba sağ, evli, 5 kardeş ve yukarısı)
Toplam (115, %100)		

Tablo 3'e göre katılımcıların ürettiği "aile" kavramına yönelik metaforlar benzer anlamlar ve manalar dikkate alınarak 13 kategori altında toplanmıştır. Bunlar; %29,6 "koruyucu olarak aile" (34), %13 "birlik beraberlik olarak aile" (15), %7 "yol gösterici olarak aile" (8), %7 "hayatilik ve hayat sağlayıcı olarak

aile" (8), %7 "değerlilik açısından aile" (8), %7 "güven verme açısından aile" (8), %6,1 "duygudaşlık açısından aile" (7), %5,2 "bütünsellik açısından aile" (6), %5,2 "zıt kutupluluk açısından aile" (6), %3,5 "destekleyicilik açısından aile" (4), %3,5 "sığınak olarak aile" (4), %3,5 "kapsayıcılık açısından aile" (4), %2,6 "verimlilik açısından aile" (3) şeklinde oluşmuştur.

2.2.1.Aile Kavramına Bağlı Kategoriler ve Örnek İfadeler

"Aile" kavramına bağlı olarak öğrencilerin üretmiş oldukları metaforlar, alan uzmanı üç hocanın görüş birliği çerçevesinde 13 kategori şeklinde sınıflandırılmıştır. Aşağıda kategoriler ve katılımcıların oluşturdukları metaforlardan örnek alıntılar yer almaktadır.

2.2.1.1.Koruyucu Olarak Aile

Katılımcıların oluşturdukları metafor ile vurgu yaptıkları içerik ailenin koruyuculuk yönünde olmuştur ve 18 çeşit metafor kullanılmıştır. "Aile sığınak gibidir. Çünkü en zor zamanlarımızda bizi koruyacağını biliriz" (17-K, 1, Anne-baba sağ, boşanmış, 4). "Aile devlet gibidir. Çünkü hem kendimizi ait hissettiğimiz bir yerdir hem de bizi korur" (45-E, 3, Anne sağ- baba ölü, -, 1). "Aile kale gibidir. Çünkü dışarıda kargaşa var bizi o kargaşadan korur" (101-K, 4, Anne-baba sağ, evli, 3).

2.2.1.2.Birlik / Beraberlik Olarak Aile

Katılımcıların ikinci sırada oluşturdukları metaforun vurgu yaptığı içerik ailenin birlikteliği ve beraberliğini sağlama yönünde olmuştur. Burada 10 çeşit metafor kullanılmıştır: "Aile takım gibidir. Çünkü biri hata yapsa herkes zarar görür, üzülür" (66-E, 1, Anne-baba sağ, evli, 3). "Aile kale gibidir çünkü her zaman dimdik sımsıkı birbirine bağlıdır" (13-K, 2, Anne-baba sağ, evli, 3). "Aile bir binanın çatısı gibidir. Çünkü hem bizi bir araya getirir hem de birbirimize yaklaştırır" (52-K, 4, Anne-baba sağ, evli, 5 kardeş ve yukarısı).

2.2.1.3.Yol Gösterici Olarak Aile

Katılımcıların aileyle ilgili oluşturdukları metaforlardan üçüncü sırada yer alan, ailenin yol gösterici olarak yansıtılmasıdır. 6 farklı metafor kullanılmıştır. "Aile pusula gibidir. Çünkü kaybolduğumuzda bize yol gösterir" (92-K, 4, Anne-baba sağ, evli, 3). "Aile matruşka gibidir. Çünkü sürekli bize yeni şeyler öğretir ve yol gösterir" (24-K, 1, Anne-baba sağ, evli, 3). "Aile yıldız gibidir.

Çünkü en karanlık en zor anımızda bile aydınlık verir" (10-K, 1, Anne-baba sağ, evli, 5 kardeş ve yukarısı).

2.2.1.4.Hayat Vericilik Açısından Aile

Hayat vericilik veya hayatilik açısından, aile 5 farklı metafor ile anlatılmıştır. "Aile su gibidir. Çünkü gönlümüzdeki filizlere hayat olur" (7-K, 2, Anne-baba sağ, evli, 3). "Aile nefes gibidir. Çünkü nefessiz yaşayamazsın ailesiz de yaşayamazsın" (76-K, 3, Anne-baba sağ, evli, 3). "Aile hayat gibidir. Çünkü o olmadan yaşayamayız" (2-E, 2, Anne-baba sağ, evli, 5).

2.2.1.5.Değerlilik Açısından Aile

Ailenin değerli olması 8 farklı metafor ile anlatılmıştır. "Aile altın gibidir. Çünkü altın çok değerlidir. Çoğalınca ve azalınca özünü, değerini kaybetmez" (93-E, 2, Anne-baba sağ, evli, 4). "Aile hazine gibidir. Çünkü hem vazgeçilemez hem de çok değerlidir" (95-K, 3, Anne-baba sağ, evli, 3). "Aile bir elmas gibidir çünkü nasıl ki elmas en değerli bir mücevher ise ailede en değerli ve paha biçilmezdir" (89-K, 3, Anne-baba sağ, evli, 5).

2.2.1.6.Güven Vericilik Açısından Aile

Aile, güven verme ve güvenilme açısından da yansıtılmış ve 8 farklı metafor üretilmiştir. "Aile her başın dara düştüğünde sığınacak bir liman gibidir. Çünkü hem derdini dinler hem de çözüm bulur" (21-K, 1, Anne-baba sağ, evli, 2). "Aile dağ gibidir. Çünkü yıkılmayacağını bildiğin için sana güven verir" (62-K, 3, Anne-baba sağ, evli, 2). "Aile bir ağacın gövdesi gibidir. Mutlu olduğumda, düşünceye daldığımda, güvenim sarıldığında sırtımı her türlü rahatça yaslayacağım yerdir" (32-K, 3, Anne-baba sağ, evli, 5 kardeş ve yukarısı).

2.2.1.7.Duygudaşlık Açısından Aile

Katılımcılar tarafından ailede ortak duyguya vurgu yapan 7 metafor üretilmiştir. "Aile ben değil, biz olmaktır. Çünkü aile bir bütündür her birey ben değil biz duygusunu hisseder" (29-K, 3, Anne-baba sağ, evli, 4). "Aile bir vücudun azaları gibidir. Çünkü birinin canı yanarsa diğer üyelerinin de canı yanar" (34-K, 4, Anne-baba sağ, evli, 5 kardeş ve yukarısı). "Aile uyku gibidir. Çünkü hepimizi dinlendirir" (80-E, 3, Anne-baba ölü, -, 2 kardeş).

2.2.1.8.Bütünsellik Olarak Aile

Ailenin bütünlüğüne vurgu yapan 5 metafor üretilmiştir. Ailenin bütünselliğini öne çıkaran metaforlar şunlardır: “Aile insan kolu gibidir. Çünkü ne olursa olsun birbirine kavuşur” (69-K, 4, Anne-baba sağ, evli, 5 kardeş ve yukarısı). “Aile köklü bir ağaç gibidir çünkü bir ağaç hem kökü dalları yaprakları meyveleriyle nasıl bir bütünlük halindeyse aile de bütün fertleriyle bir bütündür ve ayrı ayrı düşünülemez” (23-K, 1, Anne-baba sağ, evli, 2). “Aile gök kuşağı gibidir. Çünkü bir bütünlük içinde her türlü güzelliği yansıtır” (38-E, 2, Anne-baba sağ, evli, 2).

2.2.1.9.Zıt Kutupluluk Açısından Aile

Katılımcılardan bazıları aileyle ilgili ürettikleri metaforlarda olumlu olumsuz ya da pozitif negatif olabilecek şekilde 4 farklı metafor üzerinden zıt kutuplu metaforlar üretmişlerdir. “Aile deniz gibidir. Çünkü bütün güzellikleri huzuru içinde barındırır ve bir o kadar da dalgalı hırçın fikir ayrılıklarının olduğu bir kurumdur” (3-K, 2, Anne-baba sağ, evli, 3). “Aile ağaç gibidir. Çünkü bazen yaprak döker bazen çiçek açar” (79-K, 4, Anne-baba sağ, evli, 3). “Aile ağaç gibidir. Çünkü her durumda gölgesinde dinlenebildiğin, sırtını dayandığın gibi yeri geldiğinde dalları ile seni zora sokar” (41-K, 4, Anne sağ, baba ölü, -, 2)

2.2.1.10.Destekleyicilik Açısından Aile

Aile, maddi manevi destek ve yardımcı olma konusunda 4 metafor ile yansıtılmıştır. “Aile arkadaki dağ gibidir, çünkü her koşulda yanında olan herkes gitse de onlar gitmeyen destekleyen kişilerdir” (88-K, 3, Anne-baba sağ, evli, 3). “Aile bir ağaç gibidir. Çünkü yağmur alır, güneş alır her şeye göğüs gerer ama meyvesini de verir” (94-E, 2, Anne-baba sağ, evli, 3). “Aile topluluk gibidir. Çünkü anne, baba, abi, abla hepsi birer bütün olur ve insanı daha üst seviyeye çıkartır” (104-E, 2, Anne-baba sağ, evli, 5 kardeş ve yukarısı).

2.2.1.11.Sığınak Olarak Aile

Ailenin sığınak olarak ifade edildiği cümlelerde ev, liman ve kale metaforları kullanılmıştır. “Aile ev gibidir. Çünkü başımıza bir şey geldiğinde ilk gittiğimiz yerdir” (55-K, 4, Anne-baba sağ, evli, 5 kardeş ve yukarısı). “Aile sığınacağın liman gibidir. Çünkü ne olursa olsun hep yanınızda ve

arkanızdadır" (97-K, 2, Anne-baba sağ, evli, 4). "Aile ev gibidir. Çünkü dönüp dolaşacağın yer yine orası olacaktır" (109-K, 4, Anne-baba sağ, evli, 3).

2.2.1.12.Kapsayıcılık Açısından Aile

Ailenin temeli ve sınırları açısından 3 farklı metafor üretilmiştir. "Aile labirent gibidir çünkü ne tarafa dönsem onu bulurum" (87-K, 3, Anne-baba sağ, evli, 5 kardeş ve yukarısı). "Aile ağaç gibidir. Çünkü dalları başka yöne evrilse de kökü daima aynı noktadır" (35-K, 4, Anne-baba sağ, evli, 3). "Aile ağaç gibidir. Çünkü her bir dalları yaprakları farklı alanlara doğru yayılır fakat kökü hep sabit kalır" (22-K, 2 Anne-baba sağ, evli, 5 kardeş ve yukarısı).

2.2.1.13.Verimlilik Açısından Aile

Aile, üretici olma açısından özellikle ağaç metaforu kullanılarak yansıtılmıştır. "Aile bir ağaç gibidir. Çünkü bizler o ağacın meyveleriyiz" (56-K, 1, Anne-baba sağ, evli, 3). "Aile ağaç gibidir. Çünkü kökleri sağlam olursa dallarını besler, meyve verir, sürgün verir" (114-K, 4, Anne-baba sağ, evli, 4).

2.3.Farklı Değişkenlere Göre Kategorik Bulgular

Bilimsel araştırmalarda gözlemden gözleme veya ölçmeden ölçmeye değişen ya da dar veya geniş bir aralıkta değerler alabilen nesne, özellik veya durumlara değişken denir.⁵⁶ Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni hal vb. birden çok değer alabilen herşey değişkendir.⁵⁷ Bu çalışmada; sınıf değişkenine göre, kardeş sayısı değişkenine göre, ebeveynlerin hayatta olmama değişkenine göre, ebeveynlerin boşanma değişkenine göre kategorilerin sınıflandırılması yer almaktadır.

2.3.1.Sınıf Değişkenine Göre Kategorik Bulgular

Ahi Evran Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesinde hazırlık sınıfı yoktur. Sınıf değişkeni dört düzeyden oluşmaktadır, katılımcıların sınıflara göre metafor ve kategorileri Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4: Sınıf Değişkenine Göre Katılımcı Metaforları ve Kategorileri

⁵⁶ Hamdi İslamoğlu - Ümit Alnaçık, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2019), 36.

⁵⁷ Remzi Altunışık vd., *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 2010), 20.

Sınıf Değişkeni ve Kategoriler	Birinci Sınıf (21 Kişi)	İkinci Sınıf (31 Kişi)	Üçüncü Sınıf (35 Kişi)	Dördüncü Sınıf (28 Kişi)	Toplam
Koruyucu Olarak Aile	Ağaç (3), Çınar ağacı (2), Sığınak, Güven, Ev, Kalkan, Kapalı kutu (1)	Ağaç (2), Çınar ağacı, Anne, Et-tırnak, Sığınak, Ev (1)	Kale, Mont (2), Dağ, Ağaç, Devlet, Elbise, Ev, Kalkan, Duvar, Çatı (1)	Kale (2), Ceviz, Duvar taşı, Çınar ağacı (1)	34
Birlik / Beraberlik Açısından Aile	Takım, Zincir (1)	Kale, Çiçek, Parça, Çınar ağacı, Koşulsuz sevgi (1)	Ağaç (2), Çatı (1)	Ağaç (2), Çatı, Soba, Zincir (1)	15
Yol Gösterici Olarak Aile	Yıldız (2), Matruşka (1)	Ayna, Koruma (1)	-	İslam, Yıldız, Pusula (1)	8
Hayat Verici Olarak Aile	Kalp (1)	Hayat, Kalp (1)	Su, Hayat, Sağlık, Su, Nefes (1)	-	8
Değerlilik Açısından Aile	Miras (1)	Altın (1)	Et-tırnak, Hazine, Elmas (1)	Antika, Zenginlik, Kitap (1)	8
Güven verme / Güvenirlilik Açısından Aile	Ağaç, Liman (1)	-	Ağaç gövdesi, Sığınak, Dağ (1)	Kale, Çınar, Çatı (1)	8
Duygudaşlık Bazında Aile	-	Can parçası, Aşk (1)	Biz, Uyku (1)	Vücut azaları, Nimet, Güneş (1)	7
Bütünsellik Açısından Aile	Köklü Ağaç (1)	Ağaç, Gökkuşağı (1)	Ağaç, Tablo (1)	İnsan kolu (1)	6
Zıt Kutupluluk Açısından Aile	-	Deniz (1)	Ağaç (2), Güneş, Yağmur (1)	Ağaç (1)	6
Destek Olma Açısından Aile	-	Sığınak, Ağaç, Topluluk (1)	Dağ (1)	-	4
Sığınak Olarak Aile	-	Liman, Kale (1)	-	Ev (2)	4
Kapsayıcılık Açısından Aile	-	Ağaç, Dünya (1)	Labirent (1)	Ağaç (1)	4

Verimlilik Açısından Aile	Ağaç (1)	Ağaç (1)	-	Ağaç (1)	3
Toplam	21	31	35	28	115

Üretilen metaforların kategorize edilmesinde en çok metafor üretilen kategori, “koruyucu olarak aile” kategorisidir. Tablo 4’te sınıf düzeylerine göre bu kategorinin dağılımı incelendiğinde birinci sınıfların yarıya yakınının (%47,6) bu kategoride metafor ürettikleri görülmektedir.

Tablo 4’e göre zıt kutupluluk açısından aile kategorisindeki toplam altı metafordan dördü (%66,6) üçüncü sınıf öğrencileri tarafından üretilmiştir. Ayrıca yol gösterici olarak aile kategorisindeki üretilen toplam sekiz metafordan hiç birisi üçüncü sınıflar tarafından dile getirilmemiştir. Tablo 4’e göre, “koruyucu olarak aile”, “birlik ve beraberlik açısından aile”, “bütünsellik açısından aile” kategorilerinde bütün sınıf düzeyleri açısından metafor üretildiği görülmektedir.

2.3.2.Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Kategorik Bulgular

Çalışmaya katılan 115 öğrencinin kardeş sayıları açısından sınıflandırmada metafor ve metafora bağlı kategoriler Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5: Kardeş Değişkenine Göre Metaforlar ve Kategoriler

Kardeş Sayısı ve Kategoriler	Bir Kardeş (3 Kişi)	İki Kardeş (17 Kişi)	Üç Kardeş (41 Kişi)	Dört Kardeş (27 Kişi)	Beş Kardeş ve Yukarı (27 Kişi)	Toplam
Koruyucu Olarak Aile	Devlet, Kalkan (1)	Ağaç, Duvar, Güven, Duvar taşı, Çınar ağacı (1)	Çınar ağacı (3), Ağaç, Kale (2), Anne, Sığınak, Dağ, Ceviz, Kalkan, Çatı (1)	Kale (2), Et-tırnak, Sığınak, Ev, Elbise (1)	Ağaç (3), Ev (2), Mont (2), Kapalı kutu, (1)	34
Birlik/ Beraberliği Sağlamada Aile	-	Çatı, Parça, Soba (1)	Ağaç (3), Kale, Takım (1)	Çiçek, Çınar ağacı, Koşulsuz sevgi, Zincir (1)	Çatı, Ağaç, Zincir (1)	15
Yol Gösterici Olarak Aile	İslam (1)	Ayna (1)	Matruşka, Yıldız, Pusula (1)	Koruma, Yıldız (1)	Yıldız (1)	8
Hayatilik ve Hayat Sağlayıcı Olarak Aile	-	-	Su (2), Hayat, Sağlık, Nefes (1)	Kalp (1)	Hayat, Kalp (1)	8

Değerlilik Açısından Aile	-	-	Miras, Et-tırnak, Hazine, Zenginlik (1)	Antika, Altın (1)	Kitap, Elmas (1)	8
Güven verme Açısından Aile	-	Çınar, Dağ, Liman, Sığınak (1)	-	Kale, Çatı (1)	Ağaç, Ağaç gövdesi (1)	8
Duygudaşlık Açısından Aile	-	Uyku (1)	Güneş (1)	Biz, Can parçası, Nimet, Aşk (1)	Vücut azaları (1)	7
Bütünsellik Açısından Aile	-	Gökkuşağı, Köklü ağaç (1)	Ağaç (1)	Ağaç, Tablo (1)	İnsan kolu (1)	6
Zıt Kutupluluk Açısından Aile	-	-	Deniz, Güneş, Yağmur (1)	Ağaç (1)	Ağaç (2)	6
Destekleyicilik Açısından Aile	-	-	Dağ, Ağaç (1)	Sığınak (1)	Topluluk (1)	4
Sığınak Olarak Aile	-	Kale (1)	Ev (1)	Liman (1)	Ev (1)	4
Kapsayıcılık Açısından Aile	-	-	Ağaç, Dünya (1)	-	Ağaç, Labirent (1)	4
Verimlilik Açısından Aile	-	-	Ağaç (1)	Ağaç (1)	Ağaç (1)	3
Toplam	3	17	41	27	27	115

Tablo 5 incelendiğinde kardeş sayısı değişkenine göre en çok metafor, “koruyucu olarak aile” kategorisinde toplanmıştır. Kardeş sayılarına göre kategorilerin dağılımı incelendiğinde bir kardeşi olanların ürettiği 3 metafordan 2’si (%66,6) “koruyucu olarak aile” metaforu şeklinde yansımaktadır. Ayrıca Tablo 5 incelendiğinde beş kardeş ve daha fazla kardeşe sahip olan katılımcıların ürettikleri metaforların bütün kategoriler içinde yer aldığı görülmektedir.

2.3.3.Ebeveynlerin Hayatta Olma Değişkenine İlişkin Bulgular

Toplam 115 katılımcının yer aldığı çalışmada, öğrencilerden 1 kişinin hem annesi hem babası ölmüş, 2 kişinin annesi ölmüş, 8 kişinin babası ölmüş olarak formlarda yer almaktadır. Anne ve babası ölmüş olan tek katılımcı “aile” için

“uyku” metaforunu kullanmıştır. Annesi ölmüş 2 kişi “aile” için “elbise ve çınar” metaforunu kullanmıştır. Babası ölmüş 8 kişide “köklü ağaç, ağaç gövdesi, ağaç (2), çınar, devlet, ev ve güneş” metaforlarını üretmiştir.

2.3.4.Ebeveynlerin Boşanma Değişkenine İlişkin Bulgular

Bu çalışmanın katılımcılarından 8 kişinin anne ve babasının boşandığı, formlarda yer almaktadır. Anne ve babası boşanmış öğrenciler, metaforik aile algılarını “çınar ağacı (2), sığınak, vücut parçası, sağlık, güneş, ağaç ve anne” kavramlarını kullanarak açıklamışlardır.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada İslamî İlimler Fakültesi öğrencilerinin “aile” kavramıyla ilgili algılarının, metaforlar yoluyla ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Katılımcıların kendi aileleriyle ilgili algı ve deneyimleri, üniversite eğitimi, yaşları ve sosyal medyanın etkisi göz önüne alındığında aileye bakış, algı ve aileyi tanımlama biçimlerinin etkilendiği düşünülmektedir. Araştırmaya gönüllü olarak 128 öğrenci katılmış ve geçersiz metaforlar elendikten sonra, 115 öğrenci tarafından 61 farklı metafor oluşturulmuştur. Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin aile kavramına yönelik ürettikleri metaforların içinde en fazla %19,1 ile ağaç kavramı yer almaktadır. Ağaç kavramını %6,1 ile kale, %4,3 ile çınar ağacı ve ev, %3,5 ile çatı ve sığınak, %2,6 ile dağ ve yıldız, %1,7 ile et-tırnak, güneş, hayat, kalkan, kalp, liman, mont, su ve zincir kavramları takip etmektedir. Diğer 44 kavram ise, sadece bir defa (%0,9) kullanılmış metaforlardır.

Katılımcıların ürettiği “aile” kavramına yönelik metaforlar benzer anlamlar ve manalar dikkate alınarak 13 kategori altında toplanmıştır. Bunlar; %29,6 “koruyucu olarak aile”(34), %13 “birlik beraberlik olarak aile”(15), %7 “yol gösterici olarak aile”(8), %7 “hayatilik ve hayat sağlayıcı olarak aile”(8), %7 “değerlilik açısından aile”(8), %7 “güven verme açısından aile”(8), %6,1 “duygudaşlık açısından aile”(7), %5,2 “bütünsellik açısından aile”(6), %5,2 “zıt kutupluluk açısından aile”(6), %3,5 “destekleyicilik açısından aile”(4), %3,5 “sığınak olarak aile”(4), %3,5 “kapsayıcılık açısından aile”(4), %2,6 “verimlilik açısından aile”(3) kategorilerinden oluşmaktadır.

Aile metaforu üzerine yapılmış diğer araştırmalar ile karşılaştırması yapıldığında; Baltacı'nın çalışmasında evli bireylerin "aile" kavramına yönelik oluşturdukları metafor ve kategoride en fazla "ağaç" metaforu (22) kullanılmış ve en fazla "güven ve koruma" kategorisi (69)⁵⁸ ön plana çıkmıştır. Bizim çalışmamız, Baltacı'nın araştırması ile hem metafor hem de kategori benzerlikleri yönünden örtüşmektedir. Sönmez, Ahmetoğlu, Yavuz tarafından yapılan araştırmada aile kavramı en çok "ağaç" (15) metaforu ile yansıtılırken, en fazla metafor "bütünlük ve birleştirici olma" kategorisinde (38)⁵⁹ kullanılmıştır. Bizim çalışmamız, Sönmez ve diğerlerinin araştırması ile en çok kullanılan metafor açısından örtüşürken, "bütünlük ve birleştirici olma" kategorisi bizim çalışmamızda "birlik/beraberliği sağlamada aile" ve "bütünsellik açısından aile" şeklinde iki farklı kategori olarak yer almaktadır. Bu çalışmada "birlik/beraberliği sağlamada aile" ikinci sırada yer alırken, "bütünsellik açısından aile" sekizinci sıradadır. Ceylan'ın araştırmasında sınıf öğretmenleri aile kavramına ilişkin en fazla "ağaç" (3) metaforunu kullanmış ve bu metaforlar en fazla "yer" (6)⁶⁰ kategorisinde sınıflandırılmış ve yine Ceylan'ın aile üyeleri ile yaptığı araştırmada aile kavramı en fazla "ağaç" (15) metaforu ile yansıtılmış aynı şekilde aile üyelerinin oluşturduğu metaforlar da en fazla "doğa" kategorisinde⁶¹ gruplandırılmıştır. Bizim çalışmamız ile Ceylan'ın çalışması en fazla kullanılan metafor açısından örtüşürken, kategori açısından farklıdır. Öz'ün çalışmasında ise "aile" kavramı için en fazla "güneş" metaforu (19) kullanılmış ve bütün metaforlar içinde "gerekliklik olarak aile" (40)⁶² kategorisi en fazla metafor ile sınıflandırılmıştır. Bu çalışma, metafor açısından Öz'ün çalışması ile örtüşmemektedir. Kategori açısından ise Öz'de "gerekliklik olarak aile" kategorisi, bizim çalışmamızda "hayatilik ve hayat sağlayıcı olarak aile" şeklinde yer alırken sayısal açıdan dördüncü sıradadır.

⁵⁸ Baltacı, "Evli Bireylerin 'Aile' ve 'Evlilik' Kavramlarına Yönelik Metaforik Algılarının Bağlanma Stillerine Göre Değerlendirilmesi", 230.

⁵⁹ Sönmez vd., "Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Aile Kavramına İlişkin Metaforik Algıları", 498.

⁶⁰ Ceylan, *Aile Kavramına İlişkin Metaforik Algıların Belirlenmesi*, 63.

⁶¹ Ceylan, *Aile Kavramına İlişkin Metaforik Algıların Belirlenmesi*, 71.

⁶² Öz, "Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin 'Aile' Kavramına Yönelik Metaforik Algılarının İncelenmesi", 223.

Aile kavramı üzerine yapılan metafor çalışmalarının hemen hepsinde genellikle “ağaç” metaforu ön plana çıkmıştır. Ağaç kavramının Türk kültüründe özel bir yeri vardır, somut nesnel bir bitki olarak değerlendirilemez. Ağaç yerin altında olan kökleri, yerin üstünde olan ve dalları ile semaya uzanan gövdesi, her mevsim ayrı meyve veren ürünü, çeşit çeşit çiçekleri ile bütün bir varlık olarak tasavvur edilmektedir.⁶³ Sadece bu kadar değil ağaca bir takım metafiziksel değerler de atfedilmektedir; “hayat ağacı”⁶⁴, “cennet ağacı”⁶⁵, “ölümsüzlük ağacı”⁶⁶ vs. şeklinde insanlar için, hem dünya hem ahiret aleminde önemli bir yeri olan ağaç kavramının, ailede metafor olarak kullanılmasında inancın, bilinç altının ve kültürün etkili olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada öğrenci metaforlarının kategorileştirilmesinde %29,6 ile “koruyucu olarak aile” (34) birinci sırada yer almıştır. Ailenin koruyuculuk yönünün öne çıkartılmasında, 2020 yılında küresel bazda yaşanan covid salgını ve özellikle 2023 yılının ikinci ayında ulusal olarak yaşanan 6 Şubat depremi (üniversitemizde 6, fakültemizden bir öğrenci hayatını kaybetmiştir) ile oluşan travmaların etkisi ile Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki, ikinci basamakta yer alan “güvenlik ihtiyaçları”⁶⁷ gereksiniminin, psikolojik olarak öğrenciler tarafından ailenin koruyucu yanına ağırlık vererek metafor oluşturmalarında etkili olduğu söylenebilir.

⁶³ Kamil Şahin - Salih Toprak, “Türk Kültüründe Ağacın Düşünsel ve Toplumsal Bağlamı”, *Journal of International Social Research* 9/43 (20 Nisan 2016), 1310.

⁶⁴ *Yüce Kur’an ve Tefsirli Meâli*, çev. Abdülkadir Şener vd. (İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2020), Tâ-Hâ 20/116-119.

⁶⁵ *Yüce Kur’an ve Tefsirli Meâli*, çev. Abdülkadir Şener vd. (İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2020), Vakıâ 56/17-40; er-Ra’d 13/29.

⁶⁶ *Yüce Kur’an ve Tefsirli Meâli*, Tâ-Hâ 20/120.

⁶⁷ Burhan Çapri - Hakan Aygar, “Abraham Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı”, *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları (687-721)*, ed. Çapri Burhan (Ankara: Nobel Yayınları, 2020), 699.

Boşanmaların artması,⁶⁸ sosyal medyanın negatif etkisi,⁶⁹ Türk aile değerlerinin Türk sinemasında⁷⁰ ve dizilerinde⁷¹ olumsuz yansıtılması gibi dış etkenlere rağmen, bu çalışmada katılımcılar çoğunlukla aileyle ilgili olarak olumlu metaforlar oluşturmuşlardır. Sadece 6 katılımcı çift taraflı veya hem negatif hem de pozitif yönden metafor üretmiştir. Bu çift yönlü anlatımlar (denizin hem güzellik barındırması hem hırçın olması, ağacın hem meyve vermesi hem yaprak dökümü, yağmurun rahmet ve sel olması, vs) “zıt kutupluluk açısından aile” kategorisinde yer almıştır. Aslında katılımcıların aileyi zıt kutuplu tasvir etmeleri her zaman değil, geçici bir durum olduğu düşünülmektedir. Bu anlamlı bir farklılık olarak değil, sadece araştırmaya katılan öğrencilerin o dönemde kendi aileleri ile yaşadıkları çatışmaların bir yansıması olduğu şeklinde söylenebilir. Çünkü farklı konumlardaki kişiler ile yapılan metaforik aile çalışmalarında, aile olumlu bir algı ile tanımlanmıştır. Örneğin, Aka vd. tarafından madde bağımlısı bireylerin aile algısı üzerine yapılan çalışmada aile, olmazsa olmaz bir kurum şeklinde *sosyal destek* unsuru olarak görülmüştür.⁷² Tepetaş Cengiz ve Kılınç tarafından erken çocukluk döneminde koruma altına alınmış bireylerin aile algısına yönelik yapılan araştırmada ise ailede bütünlük ve duygu kategorisi ön plana çıkararak yansıtılmıştır.⁷³ Bütün bu çalışmaların hepsinde de metaforik aile algısının olumlu bir şekilde yansıtılmış olduğu görülmektedir.

Din eğitimi alan öğrencilerden, sadece bir katılımcı metaforik aile algısını tanımlamada dini terim olarak: “Aile İslam gibidir, çünkü bizim her zaman

⁶⁸ TUIK, “Evlenme ve Boşanma İstatistikleri” (Şubat 2025).

⁶⁹ Veysel Erol, “Sosyal Medyanın Türk Aile Yapısına Etkisi”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 24/43 (2022), 1137.

⁷⁰ Mustafa Yağbasan - Uğur Ateş, “1980 Öncesi ve 2000 Sonrası Türk Sinemasında Ailenin Temsili”, *Akademik Bakış Dergisi (Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi)* 67 (2018), 38.

⁷¹ Gizem Pekdemir - Yalçın Yılmaz, “Televizyon Dizilerinde Ailenin Kültürel Temsilinin Kurgusal Dönüşümü: ‘Yasak Elma’ Dizisi Örneği”, *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi* 7/14 (2022), 18.

⁷² Veysi Aka vd., “Madde Bağımlılığı Tedavisi Alan Yetişkin Bireylerin Aile Kavramına Yönelik Algıları: Bir Metafor Analizi”, *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi* 14 (2019), 54.

⁷³ Gülüzar Şule Tepetaş Cengiz - Fatma Elif Kılınç, “Erken Çocukluk Dönemini Koruma Altında Geçirmiş Bireylerin Aile ve Devlet Metaforlarının Belirlenmesi”, *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5/1 (2016), 175.

doğru yolda olmamızı ister.” (33-K, 4, Anne-baba sağ, evli, 1) şeklinde “İslam” kavramı üzerinden metafor oluşturmuştur. Bu kapsamda öğrencilerin “Rahmet”, “meveddet”, “sekinе” vs. gibi Kur’an’da⁷⁴ ve Hz. Peygamberin hadislerinde geçen dini kavramları kullanmadıkları görülmektedir. Öğrencilerden özellikle sınıf düzeyleri itibarıyla dini kavramlara hâkim olmaları beklenen üçüncü ve dördüncü sınıfların bile İslam’ın temel iki kaynağında geçen aileyle ilgili kavramlarla metafor üretmemiş olmaları araştırmanın dikkat çekici sonuçlarından biri olarak değerlendirilebilir.

Katılımcıların cinsiyet değişkeni açısından aileyi tanımlamalarının mukayesesi yapılamamıştır. Çünkü sayısal olarak kız öğrenciler çok (96), erkek öğrenciler (19) az katılım sağlamıştır. Türkiye’deki Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sisteminde İslamî İlimler/İlahiyat Fakültelerinin kız öğrencilerin erkek öğrenci sayısından fazla olmasından dolayı⁷⁵ cinsiyetler arasındaki farklılık bu çalışmaya da yansımıştır. Her ne kadar cinsiyet perspektifinden aile konusunda metafor karşılaştırması yapılmamış olsa da hem erkek hem de kızların aileye yaklaşımları genellikle olumlu bir şekildedir.

Sınıf değişkenine göre, Tablo 4 incelendiğinde ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflardan katılım sayısı birbirlerine yakın iken, birinci sınıflardan katılım, nispeten daha az olmuştur. Sınıf değişkenine göre metaforların gerekçeleri en fazla “koruyucu olarak aile” kategorisinde toplanmıştır. Öğrencilerin hangi sınıfta olurlarsa olsunlar psikolojik açıdan ailenin koruyuculuğuna, birlik ve beraberlik yönüne, aile bireylerinin birbirlerine destek olma ve ailenin bütünlüğüne, yol göstericiliğine ve ailenin değerli oluşuna vurgu yapmalarının, aileye verdikleri önemi gösterdiği söylenebilir. Özellikle birinci sınıfların yarıya yakını (10) aile ile ilgili oluşturdukları metafor ile ailenin koruyucu yönünü öne çıkartmışlardır. Birinci sınıfların ilk defa yüksek öğrenim ile ailelerinden ayrı olmaları, yurt ve öğrenci evlerinde kalmalarının sonucunda psikolojik açıdan ailenin koruyuculuk yönüne olan ihtiyaç veya hislerinin, bu kategoride yansı-

⁷⁴ Yüce Kur’an ve Tefsirli Meâli, er-Rum 30/21.

⁷⁵ “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi” (Erişim 31 Aralık 2024); Rumeysa Gündüz, “İlahiyat Fakültelerindeki Cinsiyet Oranlarının Geleceğe Etkileri”, <http://mutluale.org.tr> (Erişim 31 Aralık 2024).

tıldığı söylenebilir. Ayrıca üçüncü sınıf öğrencilerinden bazıları çift kutuplu gerekçe kullanarak aileyle ilgili metaforlarını oluşturmuşlardır. Öğrencilerin zıt kutuplu olarak aile metaforu oluşturmaları kendi aileleri ile yaşadıkları çatışmanın yansıması olarak görülebilir. Ancak bu verinin neden diğer sınıf düzeylerinden farklılaştığının sebebinin belirlenmesi için derinlemesine nitel araştırmalara ihtiyaç vardır.

Toplam 115 katılımcının yer aldığı çalışmada, hem annesi hem babası ölmüş olan katılımcı “aile” için “uyku” metaforunu kullanmıştır: “Aile uyku gibidir. Çünkü hepimizi dinlendirir” (80-E, 3, Anne-baba ölü-, 2 kardeş). Biyolojik olarak uyku bedenin günlük (sirkadyen) ritimlerinden biridir.⁷⁶ Uykunun özellikle, hücreye zarar veren serbest radikaller denilen molekülleri vücuttan uzaklaştırdığı yönünde kanıtlar vardır. Ayrıca sinir iletileri üzerine olan dinlendirici etkisi de bilinmektedir. Bunlara ilaveten uyku REM evresinde⁷⁷ bellek düzenlemesi sağlar ve belleği güçlendirir.⁷⁸ Uyumanın en önemli nedenlerinden biri de beyni dinlendirmesi ve nöral süreçlerin yenilenmesi için zaman tanınmasıdır. Uyumanın tersi olan uykusuzluk durumunda organizma son derece rahatsız olur, halüsinasyon görebilir ve psikotik tepkiler verebilir.⁷⁹ Uyku organizma için bir gereksinim ve biyolojik bir ritimdir. Katılımcının “uyku” metaforuyla, ailenin bir gereksinim olduğunu ve “hepimizi dinlendirir” gerekçeyle yaptığı açıklama ile de ortak bir duruma yani sükûneti, huzuru, dinginliği aile ile karşılıklı anlamına işaret ettiği düşünülmektedir. Bu metafor tüm aile bireyleri için aynı duyguları taşıdığından “duygudaşlık” kategorisi altında değerlendirilmiştir. Şimdiye kadar aile konusunda oluşturulan metaforik çalışmaların hiçbirinde aile “uyku” metaforu ile tanımlanmamıştır bu nedenle dikkat çekicidir. Ayrıca halk arasında ölüm “uyudu, uyanamadı” veya “ölüm uykusuna yattı” ya da “mezarında rahat uyusun”, “ecel uykusu” gibi, ölüm için kullanılan “uyku” kavramı, anne ve babasını kaybetmiş öğrencinin, bilinç al-

⁷⁶ Saundrak K. Ciccarelli - J. Noland White, *Psikoloji Bir Keşif Gezisi*, ed. & çev. Deniz Nafia Şahin (Ankara: Nobel Yayınları, 2019), 144.

⁷⁷ Nicky Hayes, *Psikolojiyi Anlamak*, çev. Filiz Bolat - Asiye Hekimoğlu (İstanbul: Optimist Yayıncılık, 2011), 109-114.

⁷⁸ Sultan Tarlacı, *Bilinç* (İstanbul: Destek Medya Grubu, 2021), 115.

⁷⁹ John E. Dowling, *Beyni Anlamak*, çev. Filiz Bolat (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022), 325.

tında ailenin uyku metaforu ile yansıtılmasında etkili olabileceği düşünülmüştür. Kur'an-ı Kerim'de "ölüm"⁸⁰ uyku kavramı ile ifade edilmektedir. İslamî İlimler Fakültesi ikinci sınıf öğrencisi olan katılımcı, bu ayetleri okumuş veya biliyor ise, her iki ebeveyni de ölü olduğundan aile kavramını Kur'an'ın benzetmesine atıf yaparak "uyku" kavramı ile dile getirdiği söylenebilir.

Bu çalışmada, 115 katılımcıdan sadece 2'sinin formlarda anneleri ölü, babaları sağ olarak yer almaktadır. Anneleri ölü babaları sağ olan bu katılımcıların oluşturdukları metaforlar, birinde "elbise", diğerinde "çınar" şeklinde yer almaktadır. "Aile elbise gibidir. Çünkü elbise her şeyden korur" (49-K, 3, Anne ölü, baba sağ, -, 4 kardeş ve yukarısı), "Aile bir çınar gibidir. Çünkü meyve vermese de gölgesiyle korur" (82-E, 1, Anne ölü, baba sağ, -, 2). Her iki metafor da anlam olarak ailenin koruyucu yönüne vurgu yapıldığı için "çınar" ve "elbise" metaforu "ailenin koruyuculuk kategorisi" altında değerlendirilmiştir. Aile algısı üzerine yapılan diğer metaforik çalışmaların hiçbirinde "elbise" metaforu kullanılmamıştır. Anneleri olmayan öğrenciler tarafından aile algıları "elbise ve çınar" metaforu üzerinden "ailenin koruyuculuğuna" vurgu yapılarak ifade edilmiştir. Ebeveynlerden birisi ölmüş olsa bile katılımcıların, ailenin koruyucu özelliğini devam ettirdiğini gösteren metaforlar ürettikleri görülmektedir.

Toplam 115 katılımcıdan 8 öğrencinin babaları ölmüştür. Babaları ölmüş olan öğrencilerin oluşturdukları metaforlar ise şöyledir; "Aile köklü bir ağaç gibidir çünkü bir ağaç hem kökü, dalları, yaprakları, meyveleriyle nasıl bir bütünlük halindeyse aile de bütün fertleriyle bir bütündür ve ayrı ayrı düşünülemez" (23-K, 1, Anne sağ, baba ölü, -, 2), "Aile bir ağacın gövdesi gibidir. Çünkü mutlu olduğumda, düşünceye daldığımda, güvenim sarsıldığında sırtımı her türlü rahatça yaslayacağım yerdir" (32-K, 3, Anne sağ, baba ölü, -, 5 kardeş ve yukarısı), "Aile çınar gibidir. Çünkü her durumda gölgesinde dinlenebildiğin sırtını dayandığın yer" (37-K, 4, Anne sağ, baba ölü, -, 2), "Aile devlet gibidir. Çünkü hem kendimizi ait hissettiğimiz bir yerdir hem de bizi korur" (45-E, 3, Anne sağ- baba ölü, -, 1), "Aile bir ev gibidir. Çünkü tüm aile fertlerini her türlü soğuktan ziyandan maddi manevi korur" (53-K, 2, Anne sağ, baba ölü, -, 5 kar-

⁸⁰ Yüce Kur'an ve Tefsirli Meâli, Zümer 39/42; En'am 6/60.

deş ve yukarısı), “Aile ağaç gibidir. Çünkü meyvesini yersin gölgesinden faydalanırsın ama şimşek çaktığı zaman ağacın altında ilk seni öldürür” (79-K, 3, Anne sağ, baba ölü, -, 5 kardeş ve yukarısı), “Aile güneş gibidir. Çünkü içimizi ısıtır. Aile her şeydir” (105-K, 4, Anne sağ, baba ölü, -, 3), “Aile ağaç gibidir. Tek başına ayakta ama kökleri ne kadar sağlam olursa dallarını besler meyve verir ve o kadar sürgün verir” (114-K, 4, Anne sağ, baba ölü, -, 4). Babası ölmüş olan katılımcıların kullandığı metaforlar “köklü ağaç”, “ağaç gövdesi”, “ağaç (2)”, “çınar”, “devlet”, “ev”, “güneş” şeklindedir. Katılımcıların kullandığı “ev ve devlet” metaforu “koruyucu olarak aile”, “ağaç ve çınar” metaforu “güven vericilik açısından aile”, “güneş” metaforu “ailede duygudaşlık”, “ağaç” metaforu “verimlilik açısından aile”, “köklü ağaç” metaforu “bütünsellik olarak aile” ve yine “ağaç” metaforu “zıt kutupluluk açısından aile” kategorileri içinde değerlendirilmiştir. Babaları ölmüş katılımcılar tarafından da çoğunlukla “aile” metafor olarak, ağaç ve türevleri ile yansıtılırken sadece bir katılımcının oluşturduğu metafor çift kutupluluk (olumlu-olumsuz) kategorisi olarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların teşekkül ettirdikleri metaforlarda öne sürdükleri gerekçelere göre, anne yokluğunda olduğu gibi baba yokluğunda da ailenin koruyuculuğu, güven vericiliği, bütünlüğü, verimliliği ve duygudaşlığına vurgu yapıldığı, söylenebilir.

Toplam 115 katılımcıyla yapılan çalışmada 8 kişinin anne ve babası boşanmış olarak formlarda yer almaktadır. Anne ve babası boşanmış olan katılımcıların aile metaforları şöyledir: Anne ve babası boşanmış iki katılımcının aile metaforu; “Aile çınar ağacı gibidir. Çünkü meyve vermese de gölgesi yeter” (67-K, 1, Anne-baba sağ, boşanmış, 3), (82-E, 1, Anne baba sağ, boşanmış, 2) şeklindedir ve “Aile sığınak gibidir. Çünkü zor durumda onlara sığınırız bizleri koruyacağını biliriz” (16-K, 1, Anne-baba sağ, boşanmış, 4) cümlesinde de “sığınak” metaforu kullanılmıştır. Bu üç metafor “koruyuculuk” kategorisinde sınıflandırılmıştır. “Aile kişinin kendisinden bir parça gibidir çünkü ne kadar uzak olursa olsun her ne kadar iyi kötü şey yaşanır yaşınsın kişinin içerisinde hep var olan ve var olacak yegâne şeylerden birisidir” (20-K, 2, Anne-baba sağ, boşanmış, 2) şeklinde ifade edilen “vücut parçası” metaforu “birlik beraberlik açısından aile” kategorisinde değerlendirilmiştir. “Aile sağlık gibidir. Çünkü varlığı nimet ve şükür sebebi, yokluğu imtihan ve zelildir” (61-K, 3, Anne-baba sağ, boşanmış, 3) cümlesinde “sağlık” metaforu ile önemine dikkat çekilmiş ve

“hayat vericilik, hayatilik” kategorisi içerisinde sınıflandırılmıştır. “Aile güneş gibidir. Çünkü varlığı ile bize bir yol çizerken yolumuzu aydınlatır, içimizde çiçekler açtırır. Ama bazen de yakar, kurutur, perişan eder” (64-K, 3, Anne-baba sağ, boşanmış, 3). “Aile bir ağaç gibidir. Çünkü her yerden bir dal çıkar. Çıkan dallar insanların yoldan rahat geçmesine mâni olur. Geçmeye inatlaşan insanlar zarar görür” (60-E, 3, Anne-baba sağ, boşanmış, 5 kardeş ve yukarısı) cümlelerinde “güneş” ve “ağaç” metaforları çift yönlü ele alınarak “zıt kutupluluk açısından aile” kategorisi altında değerlendirilmiştir. “Aile anne gibidir. Çünkü anne her şeydir baba etkisiz, vasıfsız, varlığı rahatsız edici olandır” (5-E, 2, Anne-baba sağ, boşanmış, 3), şeklinde ifade edilen “anne” metaforu “sığınak” kategorisinde değerlendirilmiştir. Özellikle bu katılımcının aile metaforunu kendi ailesi ile ilgili algısının etkisiyle, anneyi önemseyip temel alarak oluşturduğu söylenebilir. Anne ve babası boşanmış katılımcıların oluşturdukları metaforların gerekçelerinde ailenin koruyuculuk, birlik ve beraberliği sağlama ve hayat vericilik yönlerine dikkat çekilirken, iki katılımcının ise aileyi hem olumlu hem de olumsuz perspektiflerden ele aldığı ya da aileye pozitif ve negatif açılardan yaklaşarak tasvir etmeye çalıştığı söylenebilir. Aile birliğinin bozulması olan boşanma, çocuklar ve gençlerin duygusal ve psikolojik açıdan bölünme yaşamalarına neden olmaktadır. Boşanma sonrası çocuk ya da gençlerde; düşük benlik saygısı, akademik başarısızlık, terk edilme, yoğun korku ve kaygı, değersizlik hissi gibi çeşitli psikolojik sorunlar görülebilmektedir.⁸¹ Bu çalışmada ise “zıt kutupluluk açısından aile” kategorisinde değerlendirilen katılımcı ifadelerinde, aile parçalanmasının dile getirildiği düşünülmektedir. Aynı şekilde “anne” metaforu ile “sığınak” kategorisinde değerlendirilen ifadenin gerekçesinde babanın “etkisiz, vasıfsız, varlığı rahatsız edici” şekilde açıklanmasının da boşanma ile oluşan olumsuz algıyla dile getirildiği söylenebilir.

Kardeş değişkenine göre Tablo 5 incelendiğinde bu çalışmaya en az tek kardeşi (3) ve en fazla da üç kardeşi (41) olanların katıldığı görülmektedir. Kardeş sayısına göre katılımcıların aile metaforu en çok “koruyucu olarak aile” kategorisinde toplanmıştır. “Yol gösterici olarak aile” kategorisinde ise kardeş sa-

⁸¹ Leyla Erdim - Ayşe Ergün, “Boşanmanın Ebeveyn ve Çocuk Üzerindeki Etkileri”, *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 3/1 (2016), 80.

yısına göre tüm sınıflandırmalarda metafor üretildiği tabloya yansımıştır. Diğerlerinde ise anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Beş ve daha fazla kardeşi olan katılımcılar bütün kategorileri kapsayacak şekilde metafor üretirken, sayısal olarak en fazla katılımcının yer aldığı üç kardeşi olan 41 kişiden hiçbirinin “güven verme açısından aile” kategorisinde metafor üretmediği görülmektedir. 41 kişinin iştirak ettiği çalışmada neden “güven verme açısından aile” kategorisinde metafor üretilmediğinin sebebinin belirlenmesi için derinlemesine nitel araştırmalara ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak bu araştırmada yüksek öğrenimde din eğitimi gören küçük bir öğrenci grubunun aile algısı ortaya çıkarılarak bir fotoğraf sunulmaya çalışılmıştır. İslamî İlimler Fakültesi öğrencilerinin aile konusunda oluşturdukları metaforlarda dördüncü sınıflardan sadece bir öğrenci, ailenin yol göstericiliğini öne çıkartarak “İslam” kavramı ile metaforik aile algısını dile getirmiştir. Oysa dini kavramlara hâkim olmaları beklenen üçüncü ve dördüncü sınıfların dinin temel iki kaynağında geçen aileyle ilgili kavramlarla ya da dini kavramlarla metafor üretmemiş olmaları, öğrencilerin İslami kavramları metaforik olarak kullanma konusunda yetkin olmadıklarını göstermektedir. Ailenin öneminden dolayı devlet tarafından 2025 yılının “Aile Yılı” olarak ilan edilmiş olması sebebiyle gerek dini kavramların bilinip kullanılması gerekse Hz. Peygamber ve aile hayatının bilinmesi için aile konulu derslerin seçmeli olarak müfredata konulması önerilebilir. Her ne kadar bu araştırmada geleneksel olarak aile bilinci olumlu yansıtılmış olsa da gelecekte evlenip, aile kuracak gençlerin, aile konusunda bilgilerinin revize edilmesi, eksiklerinin tamamlanması, yanlışların düzeltilmesi, olumsuz akım ve oluşumların ağlarına takılmamaları açısından eğitimden geçirilmelerinin önemi yadsınamaz. Bu konuda bazı üniversitelerde aile içerikli derslerin, öğrencilere seçmeli ders olarak sunulması, yüksek lisans ve doktora tezlerinin yaptırılması, üniversite bünyesinde kadın ve aile çalışma merkezlerinin bulunması olumlu uygulamalardır. Ancak boşanmaların her geçen gün çoğalması, kadın cinayetleri, aile içi şiddet ve LGBT olguları da göz ardı edilemez. Ayrıca bu çalışmanın katılımcıları gelecekte öğretmen ya da din görevlisi olarak alanda istihdam edilecekleri düşünüldüğünde hem kendilerinin sağlıklı bir aile anlayışına sahip olmaları hem de hizmet verecekleri öğrenci ve cemaatlerine sağlıklı aile oluşumu anlayışını aşılamaya çalışacakları göz önünde bulundurulacağından aileyle ilgili eğitimden geçirilmeleri daha da

önem kazanmaktadır. Bu bağlamda zorunlu ya da seçmeli olarak aile konulu derslerin öğretim programlarında yer alması önerisi getirilebilir.

Kaynakça

- Aka, Veysi vd. "Madde Bağımlılığı Tedavisi Alan Yetişkin Bireylerin Aile Kavramına Yönelik Algıları: Bir Metafor Analizi". *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi* 14 (2019), 46-58. <https://doi.org/10.46218/tshd.1139355>
- Akdoğan, Ali - Akdoğan, Tuba. "Küresel Tehditler Karşısında Bireyi ve Toplumunu Korumada Ailenin Rolüne Psiko-Sosyal Bir Bakış" 2/1 (2025), 75-109. <https://ailedergisi.org/aile/article/view/6/8>
- Altunışık, Remzi vd. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 6. Basım, 2010.
- Apaydın, Halil. *Psikolojiye Giriş*. Amasya: BilimKent Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Aydın, İbrahim Hakkı. "Bir Felsefi Metafor 'Yolda Olmak'". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6/1 (2006), 9-22.
- Aydın, Mehmet Zeki. *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları, 3. Basım, 2006.
- Bahadır, Abdülkerim. *Aile Psikolojisi ve Din*. Konya: İdeal Usta Fot. Bas. Yay. Dağ. San. Tic. Ltd. Şti., 2012.
- Balcı, Ali. "Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli". *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/1 (2017), 1-15.
- Baltacı, Önder. "Evli Bireylerin 'Aile' ve 'Evlilik' Kavramlarına Yönelik Metaforik Algılarının Bağlanma Stillerine Göre Değerlendirilmesi". *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi* 6/21 (2015), 223-243.
- Bee, Helen - Boyd, Denise. *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. çev. Okhan Gündüz. İstanbul: Kaknüs Psikoloji Yayınları, 6. Basım, 2020.
- Cameron, Lynne. "Operationalising 'Metaphor' for Applied Linguistic Research". *Researching and Applying Metaphor*. ed. Lynne Cameron - Graham Low. 3-28. United Kingdom: Cambridge University Press, 1999.

- Cevizci, Ahmet. *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 3. Baskı., 1999.
- Ceylan, Arzu. *Aile Kavramına İlişkin Metaforik Algıların Belirlenmesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Christensen, Larry B. vd. *Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz*. ed. Ahmet Ay-
pay. çev. Mustafa Server. Ankara: Anı Yayınları, 3. Baskı., 2020.
- Ciccarelli, Sandra K. - White, J. Noland. *Psikoloji Bir Keşif Gezintisi*. ed. Deniz
Nafia Şahin. çev. Zehra Uçanok. Ankara: Nobel Yayınları, 2019.
- Ciccarelli, Sandra K. - White, J. Noland. *Psikoloji Bir Keşif Gezisi*. ed. Deniz Na-
fia Şahin. çev. Aycan Kapucu. Ankara: Nobel Yayınevi, 2019.
- Ciccarelli, Saundrak K. - White, J. Noland. *Psikoloji Bir Keşif Gezisi*. ed. Deniz
Nafia Şahin. çev. Deniz Nafia Şahin. Ankara: Nobel Yayınları, 2019.
- Crowley, Kevin. *Çocuk Gelişimi*. ed. Şehnaz Ceylan. çev. Müdriye Yıldız Bıçakçı
- Seviye Yıldız. Ankara: Nobel Yayınları, 2020.
- Çaldak, Hüseyin. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İlahiyat Kavramına İlişkin
Metaforik Algıları". *EKEV Akademi Dergisi* 88 (2021), 241-258.
- Çapri, Burhan - Aygar, Hakan. "Abraham Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Ku-
ramı". *Geçmişten Günümüze Kişilik Kuramları (687-721)*. ed. Çapri Burhan.
Ankara: Nobel Yayınları, 2020.
- Çöpür, Mazlum. *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Nobel Yayınları, 2019.
- Dağcı, Abdullah. "Duaya İlişkin Algılar: Metaforik Bir Araştırma". *Darul-funun
İlahiyat* 32/1 (2021), 179-198.
- Dowling, John E. *Beyni Anlamak*. çev. Filiz Bolat. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2.
Basım, 2022.
- Erdim, Leyla - Ergün, Ayşe. "Boşanmanın Ebeveyn ve Çocuk Üzerindeki Etki-
leri". *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 3/1 (2016), 78-84.
<https://doi.org/10.17681/hsp.13621>

- Erol, Veysel. "Sosyal Medyanın Türk Aile Yapısına Etkisi". *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 24/43 (2022), 1127-1139.
- Eşmeli, İsmet. "Hristiyanlık Tarihinde Kilise ve 'Kilise' için Kullanılan Metaforlar". *Turkish Studies* 9/5 (2014), 953-966.
- Gerrig, Richard J. - Zimbardo, Philip G. *Psikoloji ve Yaşam*. çev. Gamze Sart. Ankara: Nobel Yayınları, 2013.
- Görmez, Mehmet. "Eşcinsellik - Lgbt - Cinsiyetsizleştirme ve Din Prof. Dr. Mehmet Görmez Anlattı" (Görüşmecisi: Mehmet Akif Ersoy, Görüşme 04 Temmuz 2024). <https://www.youtube.com/watch?v=QEUckzewh4Q>
- Gündüz, Rumeysa. "İlahiyat Fakültelerindeki Cinsiyet Oranlarının Geleceğe Etkileri". <http://mutluaile.org.tr>. Erişim 31 Aralık 2024. <http://mutluaile.org.tr?h201/ilahiyat-fakultelerindeki-cinsiyet-oranlarinin-gelecege-etkileri>
- Güngör, Ali. "Yükseköğretim Öğrencilerinin 'Uzaktan Eğitim' Kavramına İlişkin Metaforik Algıları: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Örneği". *Eskiye* 45 (2021), 693-717. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.945841>
- Gürsu, Orhan. "Değişen Dünyada Aile ve Psikolojik Problemler". *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2015), 99-130.
- Hayes, Nicky. *Psikolojiyi Anlamak*. çev. Filiz Bolat - Asiye Hekimoğlu. İstanbul: Optimist Yayıncılık, 2011.
- İlerisoy, Melike - Mehmedoğlu, Ali Ulvi. "Psychology of Religion and Family Studies". *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 4 (2021), 69-99.
- İslamoğlu, Hamdi - Alnıaçık, Ümit. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 6. Basım, 2019.
- Lakoff, George - Johnson, Mark. *Metaforlar*. çev. Gökhan Yavuz Demir. İstanbul: Minotor Kitap, 2022.
- Merriam, Sharan B. *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. ed. Turan Selahattin Turan. çev. Sabiha İşçi - Özge Öztekin. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2018.

- Miles, B. Matthew - Huberman, A. Michael. *Qualitative Data Analysis*. London: Sage Publications, 2. Basım, 1994.
- Morris, G. Charles. *Psikolojiyi Anlamak*. ed. H. Belgin Ayvaşık - Melike Sayıl. çev. H. Belgin Ayvaşık. Ankara: Türk Psikologları Derneği, 2002.
- Otacıoğlu, Serkan - Üçer, Ömer. “Müzik Öğretmeni Adaylarının Şarkı Söylemeye İlişkin Algıları: Metafor Analizi”. *EKEV Akademi Dergisi* 100 (2024), 73-86. <https://doi.org/10.17753/sosekev.1495377>
- Öz, Nedim. “Kilis 7 Aralık Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin ‘Aile’ Kavramına Yönelik Metaforik Algılarının İncelenmesi”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2022), 214-234. <https://doi.org/10.51702/esoguifd.1027886>
- Patton, Michael Quinn. *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. ed. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir. çev. Esra Büyükova Güzel - Handan Demircioğlu. Ankara: Pegem Akademi, 2. Baskı., 2018.
- Pekdemir, Gizem - Yılmaz, Yalçın. “Televizyon Dizilerinde Ailenin Kültürel Temsilinin Kurgusal Dönüşümü: ‘Yasak Elma’ Dizisi Örneği”. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi* 7/14 (2022), 6-25.
- Plotnik, Rod - Kouyoumdjian, Haig. *Psikolojiye Giriş*. çev. Tamer Geniş. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2009.
- Punter, David. *Metaphor*. Routledge, 2007.
- Resmi Gazete. “Fakültemizin Yeni İsmi”, 25 Mayıs 2024. <https://iif.ahievran.edu.tr/arsiv-haberler/6868-fakultemizin-yeni-i-smi> (Erişim Tarihi: 12.06.2024)
- Saldana, Johnny. *Nitel Araştırmacılar için Kodlama El Kitabı*. ed. Aysel Tüfekçi - Süleyman Nihat Şad. çev. Süleyman Nihat Şad. Ankara: Pegem Akademi, 2022.
- Sayar, Kemal. *Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları, 13. Basım, 2023.
- Schultz, P. Duane - Schultz, Ellen Sydney. *Modern Psikoloji Tarihi*. çev. Yasemin Aslay. İstanbul: Kaknüs Psikoloji Yayınları, 8. Basım, 2007.

- Smith, E. Edward vd. *Psikolojiye Giriş*. çev. Öznur Öncül - Deniz Ferhatoğlu. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 8. Basım, 2021.
- Sönmez, İlyas vd. "Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Aile Kavramına İlişkin Metaforik Algıları". ed. Dimitar Kirilov Dimitrov vd. 494-505. Bulgaria: University of Agribusiness and Rural Development/Bulgaria University "St. Kliment Ohridski" Faculty of Economics/Macedonia IBANESS, 2018.
- Sönmez, Veysel - Alacapınar, Füsün. *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayınları, 4. Basım, 2016.
- Suna, Aydoğan vd. "Modernleşmenin Türk Aile Yapısına Etkisi". *International QMX Journal* 3/3 (2024), 1286-1297.
- Şahin, Elif. "Farklı Sosyo-Kültürel Yapılardan Gelmiş Evli Bireylerin Aile Değerleri ve Aile Bütünlük Duygusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi görünümü". *İstanbul Aile Araştırmaları Dergisi* 1 (2023), 4-29. <https://ailedergisi.org/aile/article/view/1/1>
- Şahin, Kamil - Toprak, Salih. "Türk Kültüründe Ağacın Düşünsel ve Toplumsal Bağlamı". *Journal of International Social Research* 9/43 (20 Nisan 2016), 1309-1309. <https://doi.org/10.17719/jisr.20164317700>
- Yüce Kur'an ve Tefsirli Meâli. çev. Abdülkadir Şener vd. İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2020.
- Tarlacı, Sultan. *Bilinç*. İstanbul: Destek Medya Grubu, 4. Basım, 2021.
- Tepetaş Cengiz, Gülüzar Şule - Kılınç, Fatma Elif. "Erken Çocukluk Dönemini Koruma Altında Geçirmiş Bireylerin Aile ve Devlet Metaforlarının Belirlenmesi". *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5/1 (2016), 156-183. <https://doi.org/doi:10.17539/aej.65466>
- TUİK. "Evlenme ve Boşanma İstatistikleri". Şubat 2025. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatis-tikleri-2023-53707> (Erişim Tarihi: 24.07.2024)
- Türkmen, Sinem. "Aile Tanımları, Türleri ve Tutumları". Erişim 02 Nisan 2025. <https://prezi.com/mnltfpupibu6/aile-tanimlari-turleri-ve-tutumlari/>

- Uçan Eke, Nagehan. "Edebiyatın Metaforik Gücü". *Söylem Filoloji Dergisi* 4/2 (2019), 238-253. <https://doi.org/10.29110/soylemdergi.617460>
- Yağbasan, Mustafa - Ateş, Uğur. "1980 Öncesi ve 2000 Sonrası Türk Sinemasında Ailenin Temsili". *Akademik Bakış Dergisi (Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi)* 67 (2018), 26-40.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 11. Basım, 2018.
- Yıldırım, Hatice Çiğdem. "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Türkçe Öğretimine Yönelik Metaforik Algıları". *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum* 10/30 (2021), 625-643.
- "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi". Erişim 31 Aralık 2024. <https://istatistik.yok.gov.tr/>